

יוסף זף — חובב-ציון ושלוח של הרצל לאמריקה

תנועת התחיה הלאומית שלנו הקימה מתוכה אנשים, שהקדישו את כל חייהם לשירות העם. בתוכם היו בעלי דמיון, שתכננו תכניות בלתי-מציאותיות, או הביעו רעיונות, שבאו קודם זמנם. התנועה עוררה כוחות רדומים וכיוונה אותם לאפיקים חדשים. דרשנים, שהיו לפני-כן פעילים בתחום המצומצם של בית-הכנסת, נהפכו לבואמים, המעוררים המונים לציון. התעמלנים הציוניים חייבים היו להסתגל לשכבות שונות של העם ולתנאי החיים בארצות השונות.

אחת הדמויות המעניינות בתנועה מראשיתה, החל מתקופת "חיבת ציון", היה יוסף זף. נלהב, נלהב ביותר, תכנן תכניות שונות להפצת הרעיון הציוני, ניסה לפעול בקושטא פעולה מדינית להגשמת הרעיון, ועם הופעתו של הרצל יצא, בהסכמתו, לאמריקה לשם רכישת המונים לתנועה, אך האיש, שניחזן בכשרונות, לא ידע למצוא את דרכו. למחקר על דרכו בחיים ושורשי כשלונו של ציוני בעל שיעור קומה זה מוקדשים הפרקים הבאים.¹

א. ביוגרפיה

1. ראשית דרכו

יליד סלאבוטסה אשר בוזהלין (נולד בשנת תרכ"ד, 1864) היה יוסף זף בן למשפחה מכובדת ומיוחסת. מוצא המשפחה היה מפלך סובאלק, מן השטחים שעל גבול ליטא ופולין.² הברון הוראץ גינצבורג היה קרוב משפחה. הירש ראפפורט, בשנות התשעים מנהל מושבות יק"א בארגנטינה, היה דודו של יוסף. בצעירותו קיבל יוסף חינוך מסורתי וכללי, היה בקי בספרות העברית ולמד בגימנסיה.

כבר בזמן לימודיו בגימנסיה, עם שחרה של תנועת "חיבת ציון", נהיה יוסף זף חובב-ציון נלהב. הוא היה מושפע מרעיונותיו של פרץ סמולנסקין, עורך 'השחר'. לאחר סיימו את חוק לימודיו בגימנסיה החליט לנסוע לווינה, העיר שבה חי סמולנסקין.³ עשה בווינה בשנה האחרונה של המורה הנערץ עליו ועבד

1. תודתי נתונה לכל אלה, שסייעו לי על-ידי זכרונותיהם בעל-פה, בייחוד אזכיר את ברוך צוקרמן ז"ל; לד"ר אביתר פריהל נתונה התודה על ידיעות ביבליוגרפיות חשובות.

2. את שנת לידתו אני קובע לפי י. צוזמר, בעקבי הדור, פילאדלפיה 1957, עמ' 63.

3. על סיום לימודיו בגימנסיה מוסר המטיף י. צ. יבנורוב במכתבו אל מ. אוסישקין, י. שבט תר"ן, ארכיון מ. אוסישקין, מס' 3/59, בארכיון הציוני המרכזי בירושלים (להלן כל ארכיון, פרט לאלה שיצוינו במיוחד, הוא הארכיון הציוני המרכזי). על סיום

בבית-הדפוס, שניהל סמולנסקין (1884—1885). לא ידוע לי, אם ניסה זף ללמוד באוניברסיטת וינה, אולם הוא עמד שם בקשר עם אגודת הסטודנטים הלאומיים "קדימה", היה נכנס אל בית האגודה והכיר את ד"ר מ. שנירר, מייסד האגודה, ואת בנו. הוא נמנה עם קוראי כתב-העת 'Selbst-Emancipation' שהוציא לאור נתן בירנבוים בשנים 1885—1886.

אחרי שובו מווינה לארץ-מולדתו היה זף פעיל בתנועת "חיבת ציון". יסד בקורץ אשר בוזהלין אגודה בשם "בוני ציון" (1886). עם חברי אגודה זו נמנה יהושע בוכמיל, או צעיר בן 17. אני מניח שגם שאר חברי האגודה היו צעירים. מייסד האגודה עשה על בוכמיל רושם של אישיות בלתי רגילה.³

2. קורא להשפיע על הברון הירש

יוסף זף היה בעל רוח סוערת. רעיונות על דרכים חדשות לתנועה היו עולים במוחו חדשים לבקרים, והוא היה פונה אל עסקני התנועה בהצעות שונות. מוכן היה לפעול למען הגשמת הצעותיו, להקדיש את חייו למען התנועה. בסוף שנות הארבעים למנייננו (השמונים לספה"נ) של המאה שעברה דובר הרבה על הצורך ברכישת הברון מוריץ דה-הירש למען יישוב ארץ-ישראל. הברון רצה בסוף שנת 1887 לתרום המישים מליון פראנק לטובת יהודי רוסיה להקמת בתי-ספר, בתי-מלאכה וחוזת חקלאיות בשבילם בארץ זו. המשא והמתן בנדון עם ממשלת רוסיה נכשל, והברון תרם 25 מיליון פראנק לתכנית דומה בשביל יהודי גאליציה. הברון בא לידי החלטה, כי הפתרון לבעיית יהודי רוסיה הוא בהגירתם. זף האמין שניתן להפוך את הברון לחובב-ציון, וקרא להפש דרכים לכך. היו לו בנושא זה שיחות בקיוב עם הד"ר מ. מאנדלשטאם ועם המשורר ד"ר יצחק קאמינר, שהביעו את נכונותם לסייע בדבר. זף פנה במכתב אל מ. אוסישקין ושאל אותו, מדוע אגודות חובבי-ציון מגישות בקשות לברון ואינן שולחות אליו משלחות. כאשר חברת "כל ישראל חברים" התנגדה ליישוב ארץ-ישראל, מספר זף, הרים פ. סמולנסקין קול צעקה. ואילו בוועידת וילנא של חובבי-ציון (קיץ תרמ"ט, 1889) התווכחו על פרוטות, אבל "למיליונים ההיסטוריים הם נותנים בלב שקט ליפול לידי רעיון-התופת האמריקאי, המתבולל וכדומה"⁴. מ. אוסישקין ענה בוודאי, כי חובבי-ציון ניסו כבר להשפיע על הברון, הם שלחו אליו שליח, אולם הברון לא קיבל אותו לשיחה. זף לא גרתע מידיעה זו, הוא הציע להשפיע על חובבי-ציון

לימודיו בגימנסיה כותב גם ר. בריינין, "התחיה", צ'קאגו, גליון מיום 15.6.1900. על נסיעתו לווינה, במכתב אל נ. בירנבוים, יולי 1890, בארכיון בירנבוים.

3. בוכמיל באוטוביוגרפיה שלו, באוסף א. דרויאנוב 169. בוכמיל נשא אחר-כך לאשה את אחותו של יוסף זף, שושנה. זכרונות על שושנה ובית זף, ששימש מרכז לפגישות נוער ציוני ב'ז'טומר, במאמרה של רחל ינאית, 'שושנה ויהושע בוכמיל', 'העבר', י"ז, עמ' 183.

4. מכתב זף אל אוסישקין, בלי תאריך; ראה: א. דרויאנוב (עורך), כתבים לתולדות חיבת ציון, ג, תרצ"ב, מס' 1344 (להלן יצוטט: כתבים).

חשובים בחוץ-לארץ, שיפנו באופן קולקטיבי אל הברון ויבקשוהו, שיבקר בעצמו, או ישלח שלוח לרוסיה, כדי להיווכח מה הם צרכיהם של יהודי רוסיה ושאיופותיהם. זף הציע, שגם "ישיבות" ובתי-מדרש לרבנים יפנו אל הברון הירש, שלא ישכח את ציון. כיוון שהברון נתן כסף בשביל יהודי גאליציה, סבור זף, יש להשפיע על יהודים אלה, שיוכיחו להירש, שגם הם רוצים ביישוב ארץ-ישראל.⁵

בשנת תר"ץ (1890) התחילה עליה מוגברת מרוסיה לארץ-ישראל וכן נמשכה ההגירה הגדולה לארצות-הברית. בערים שונות התחילו מתארגנות אגודות להת-יישבות בארץ-ישראל. אגודות אלו היו ברובן זקוקות לסיוע, להלוואות, כדי שתוכלנה לרכוש קרקעות בארץ וליישב את חבריהן. זף שמע על אגודה כזאת, שנוסדה בחארקוב, וביקש לייסד אגודה דומה בקיוב. הוא עמד בחליפת-מכתבים עם אהרן קאמינקא מברדיצ'ב, שהיה אז סטודנט בברלין. קאמינקא סבר, שאם אגודות כאלו תפנינה אל "אגודת אחים" בלונדון (Anglo-Jewish Association) או אל הברון הירש, הן תקבלנה את ההלוואות הדרושות. זף כתב אל מ. אוסיש-קין, שיש להחתים על מכתב-בקשה אל הברון הירש אנשים מערים שונות.⁶

לקאמינקא כתב, שיש לדבר על לב המהגרים, הבאים לברלין או להאמבורג, שלא יקחו כרטיסים ישר לניו-יורק, אלא ללונדון. בלונדון יועצו המהגרים בחובבי-ציון המקומיים ואחרי-כן ילכו אל "אגודת אחים" ויירימו קול בכיה גדולה ומרה, קול בכיה של ציון. הם יספרו שם, כי רק הרעב דוחף אותם לאמריקה, שם יהיו מוכרחים לעבוד בשבתות ובחגים. הם יטענו, כי אינם בטוחים, שלא תהיינה רדיפות וגזירות גם באמריקה. הם יבקשו את "אגודת אחים", שתקנה בכספי הברון הירש קרקעות בארץ-ישראל ותתן אותם בתשלומים לעולים. זף ביקש את קאמינקא להמציא לו את כתובות האגודות של חובבי-ציון בניו-יורק, בלונדון, בהאמבורג ובברלין, כי רצה בוודאי לפעול להגשמת רעיונו זה.⁷

3. מטיף ציוני

זף הצטיין כנואם. הוא פנה בוודאי אל מ. אוסישקין, שניהל ממוסקבה את פעולות המטיפים-לציון הנוודים, שיעסיק אותו כמטיף-תעמלן. אחד המטיפים הוותיקים האלה, ר' יהודה-צבי יבורוב, שלח ביום י' בשבט תר"ץ לאוסישקין את הוותי-דעתו על זף: הוא מסור לרעיון יישוב ארץ-ישראל, אך נלהב מאד; עושה הרבה, יכול להביא תועלת בכשרון הדיבור שלו; יש לו מהלכים בבתי עשירים. אוסישקין העסיק אותו זמן מה כמטיף נודד.⁸

התלהבותו הרבה של זף, והדחף הפנימי לפעול ללא התחשבות באפשרויות ובתנאי המקום גרמו בקיוב לריב בינו ובין שלום רבינוביץ, הוא הסופר "שלום-

5. שם, מס' 1345—1347, 1349.

6. שם, מס' 1348.

7. מכתב זף אל קאמינקא, אפריל 1890, בארכיון קאמינקא, מס' 23/11.

8. מכתב יבורוב בארכיון מ. אוסישקין 3/59. מברק זף אל אוסישקין, מביילאיה-צ'רקוב,

1890, שם 11/173.

עליכם", שעמד שם בראש הפעולות של חובבי-ציון. כאשר בא זף שוב בקיץ של שנת תר"ן לקיבו, שלח "שלום-עליכם" מכתב אזעקה אל מ. אוסישקין, שיקח אותו משם.⁹

מחשבותיו של זף על צורכי התנועה הביאוהו לרעיון של הקמת ארגון עולמי לתעמולה בשם "קול ציון". את התעמולה צריכה לנהל בכתב ובעל-פה האיג-טליגנציה. המשכילים היהודים אינם תופסים, לדעת זף, מקום חשוב בתנועה. הבורגנות ומשרתיה העמידו בכונה תחילה את התנועה על הפילאנטרופיה, כדי שבידיה יישאר התפקיד הראשי. באגודה עולמית "קול ציון", שתוקם במקביל לחובבי-ציון, תראה האיגטליגנציה את כוחה. האגודה תפעל להחדרת אנשים לבתי העשירים היהודים כמכרים פרטיים, כמורים לבניהם או כפקידים; תבוא בקשרים עם בעלי-הכשרונות והגאונים היהודיים; תשפיע על יפהפיות שלנו, על יחסנים ועל בעלי השפעה אחרים. "קול ציון" תתרגם לרוסית כתבים המדבר-רים בתהיה הלאומית שלנו ובארץ-ישראל. זף הציע להשתדל להשיג מחכמי אומות-העולם הסכמה להיגיון ולריאליות שברעיון הציוני. כמו-כן הציע להוציא לאור בעברית ביטאון מיוחד לרעיון. זף קרא להילחם בתנועות שונות, כמו הסוציאליזם, ההתבוללות, החסידות והמשיחיות, עד כמה שהן מזיקות לתנועתנו. הוא סבר, כי חלק מהחסידים אפשר יהיה לרכוש לתנועה הציונית. לדעתו, יש להילחם בכיוון הבורגני הקיצוני, השורר בקרב היהודים, כיוון שאינו נותן לבן-אדם שאיננו עשיר להביע דעה על מצבו הקשה של עמנו. בדבריו על הבורגנות מורגשת נעימה סוציאליסטית, נעימה של משכיל דל, המתקומם נגד העשירים הבזים לחכמת המסכן. לזף היו עוד הצעות לדרכי התעמולה, כגון — הצגות ילדים, שירים, דגלים לילדים בחג שמחת-התורה וכדומה. המרכז לפעולה צריך להיות בפאריס. אילו היתה קיימת האגודה "קול ציון", סבר זף, היתה יכולה לעזור הרבה במציאת דרך להשפעה על הברון הירש.

ונדונה לגביה.¹⁰

2. פעולתו בתורכיה ובמערב-אירופה

1. פעולתו בקושטא

לא איש כיוסף זף ישב בחיבוק ידים בשעה שהגירה גדולה זורמת מרוסיה ויש להפנותה לארץ-ישראל. עלה בדעתו לנסוע לקושטא ולפעול שם פעולה מדינית. את הרעיון, שתהיה לנו השפעה בארץ-ישראל אם נשפיע בקושטא,

9. את המכתב פרסמתי במאמרי 'שלום עליכם הציוני' בקובץ, שלום עליכם — מאה שנה להולדתו, ירושלים תשי"ט, עמ' 8.

10. פורסמה ב'כתבים' ג, מס' 1349—1350.

הביע כבר במכתביו אל מ. אוסישקין.¹ הוא קרא ב'הצפירה', כי בתורכיה מחלקים למתיישבים קרקעות חינם-אין-כסף. כיוון שראה, שלארץ-ישראל יכולים לעלות רק אלה, שיש להם כסף לרכישת קרקעות, סבר, כי קודם-כל יש לכוון את ההגירה לכל חלקי תורכיה. הוא קיווה, כי הגירה זו תסייע אחרי-כן ליישוב ארץ-ישראל. התכוון לנסיעה לקושטא ולארץ-ישראל והתחיל לומד צרפתית, ערבית ותורכית. על רצונו לנסוע לקושטא ולפעול שם כתב אל נתן בירנבוים, שחידש בשנת 1890 את הופעת העיתון 'Selbst-Emancipation' והביע, אגב כך, את נכונותו לכתוב מאמרים ברוסית בשביל העיתון.²

בחודש שבט שנת תרנ"א (תחילת מארס 1891) נמצא כבר יוסף זף בדרכו לקושטא. באניה פגש את מ. אוסישקין, שערך יחד עם אשתו, אחרי נישואיהם, מסע לארץ-ישראל. זף שוחח אתו ארוכות על תכניותיו ליישוב יהודים בתורכיה. אוסישקין רשם בפנקס רשימותיו: "צעיר משכיל, בעל דמיון, מר ז. מקיוב, נוסע לקושטא לייסד שם ועד מרכזי לענייני ארץ-ישראל".³

בקושטא היה זף נכנס לבית משה ואשתו נאסטיה שפירא, שבו היו נפגשים המשכילים הצעירים. משה שפירא, בן 31, בוגר גימנסיה ריאלית, שמוכרח היה לעקור מדרום רוסיה בגלל השתייכותו לתנועה בלתי ליגאלית (אנארכיזם), הושפע מזף ונהיה לחובב-ציון. הם יסדו אגודה בשם "דורשי לשון ציון" לשם פעולה למען יישוב הארץ, לשם הפצת הרעיון הלאומי בקרב יהודי המקום ולשם מלחמה בבתי-הספר של המיסיון. בשם "דורשי לשון ציון" התכוונו להסיח את דעת השלטונות ממטרתה של האגודה. משה שפירא נבחר ליושב ראש האגודה, זף למזכירה. האגודה יסדה ספרייה יהודית בקושטא ואחר כך גם בית-ספר עברי.⁴ האגודה החלה לפעול למען קשירת קשרים עם ממשלת תורכיה. ראשיה באו בדברים עם יהודים חשובים מן העדה הספרדית המקומית, בתוכם הרב הראשי ליהודי תורכיה. אחד האישים שעמדו אתו בקשר מתמיד, היה יוסף נבון איש ירושלים, שהיו לו מהלכים בחוגי הממשלה. נבון השיג רשיון לפליטים היהודים מקורפו (יוון) להתיישב בתורכיה, וקיבל זיכיון לסלול מסילת ברזל יפו-ירושלים. זף ביקש להשיג ממשלת תורכיה "פירמן", הצהרה, שהיא מזמינה את יהודי רוסיה לבוא ולהתיישב בכל חלקי ארצה.

מקושטא יצא זף לארץ-ישראל, לסיור. הימים היו ימי העליה הגדולה מרוסיה. זף סירר בארץ, בערים ובמושבות. מיפו שלח כתבה לעיתון 'Selbst-Emancipation', ועמד בה על הצורך, שהובבי-ציון ישפיעו על הברון הירש, שיתרום למען יישוב הארץ.⁵ הברון עסק אז בהכנות לארגון ההגירה של יהודי רוסיה לארגנטינה.

1. שם, מס' 1347.

2. מכתב זף אל ג. בירנבוים, 25 באוקטובר (לפי הלוח היוליאני) 1890, ארכיון בירנבוים (בצילום).

3. הרשימות בספר אוסישקין, ירושלים תרצ"ד, עמ' 24.

4. כתבה מאת י. זף, המליץ (1891), גל' 79.

5. הכתבה מהודש יוני 1891, נדפסה בגליון 13 של שנה זו.

אותו זמן שזף עשה בקושטא ובארץ, נתרחשו מאורעות חשובים בתנועה. בלונדון נתכנסו אסיפות ציוניות רבות עם. באחת מהן נערכה החתמה על עצומה אל ממשלת בריטניה, שזו תפנה אל ממשלת תורכיה בדבר הקלות להתיישבות יהודים בארץ-ישראל ובסביבותיה. תגובת ממשלת תורכיה על העליה המוגברת ועל הפעולה המדינית מצד ממשלת בריטניה היתה החמרת האיסור על העליה לארץ. בעקבות הגזירה הזאת הגיעו העליה וההתיישבות, ואתן התנועה כולה, עד משבר⁶. זאב (ולאדימיר) טיזמקין, שעמד בראש הוועד-הפעול ביפו של חובבי-ציון, עזב ביום ה' בתמוז (14 ביולי) את יפו ונסע לאודיסה דרך קושטא, לפעול לביטול הגזירה. בקושטא סייעו בידיו ראשי האגודה "דורשי לשון ציון", שהיו ערים למתרחש סביב בעיות יישוב ארץ-ישראל.

י. זף חזר באותו זמן מארץ-ישראל לקושטא. ביפו וכן באניה מיפו נפגש אתו א. ש. קאפלאן, שנמנה עם ראשי חובבי-ציון בוורשה. קאפלאן התרשם, כי זף הוא "חובבי-ציון נורא, עד כי אהבתו חיבתו העבירוהו על דעתו כמעט והנהו מבלבל"⁷.

זף ושמירא סייעו בידי טיזמקין בזמן שהותו בקושטא. הם הפגישוהו עם יוסף נבון, ובשיחות ביניהם נתגבש הרעיון, כי יש להשתדל אצל ממשלת תורכיה, שתפרסם "פירמון", הקורא ליהודי רוסיה לבוא ולהתיישב בכל ארצה, חוץ מהחלק המערבי של ארץ-ישראל. ראשי האגודה "דורשי לשון ציון" נטו לקבלת "פירמון" כזה, כי ראו בו פשרה בין עמדת ממשלת תורכיה ובין שאיפות חובבי-ציון. יוסף נבון דרש מטיזמקין, שוועד חובבי-ציון באודיסה ישתדל להראות, כי יהודי רוסיה מקבלים את ה"פירמון" ואת תנאיו ברצון ובתודה. י. נבון החל לפעול וקיווה שישגי את מבוקשו, אך בינתים קיבלה הממשלה מכתב מהברון הירש ובו שאלה בדבר אפשרות של קניית קרקעות להתיישבות יהודים באסיה הקטנה, באנגורה אשר באנאטוליה. י. נבון הפסיק את השתדלותו והחליט לנסוע לפאריס, כדי לבוא בדברים עם מיכאל ארלאנגר, עושה דברו של הברון אדמונד רוטשילד, ועם הברון הירש.

מצבם של העולים, שנעצרו בחופי הארץ, או הוחזרו לקושטא, וכן מצבם של המהגרים, שנתקעו בדרכם לקושטא, הלך והחמיר. ראשי אגודת "דורשי לשון ציון" עסוקים היו עכשיו לא רק בפעולה מדינית, אלא גם בקריאה לעזרה לפליטים ובתושטת עזרה להם. הם עמדו בחליפת מכתבים עם ראשי אגודת חובבי-ציון באנגליה בדבר הפעולה המדינית וכן גם פנו אל הברון אדמונד רוטשילד ואל הברון הירש בדבר עזרה לפליטים. במכתב אל הקולונל א. גולד-סמיד, יושב ראש אגודת חובבי-ציון באנגליה, כתב יוסף זף ביום ה'-14 באוגוסט, בין השאר, כי יש לכנס אסיפה של נציגי אגודות חובבי-ציון בעולם כולו; יש לתרגם לאנגלית, לצרפתית, לגרמנית, לאיטלקית וליידיש את המאמרים הפוב-

6. על הפעולות המדיניות והמשבר עיין בספרי, 'התנועה לציון ברוסיה', ג, ירושלים תשכ"ה.

7. מכתב קאפלאן אל י. ל. אפל, כ"ח תמוז תרנ"א, בספריה הלאומית קד"ש 379.

ליציסטיים של פרץ סמולנסקין, "הגאון הנערץ הזה, שלא קם כמוהו מיום שנחרב ביתנו"; יש לשלוח דרשנים ותעמלנים מרוסיה לארצות-הברית, עסקנים לאומיים אמיתיים. ביום ה-23 באוגוסט כתב אל מזכיר האגודה בלונדון, כי ה"פירמן" עומד להתפרסם בימים הקרובים, ושאל, איך יש לנהוג במקרה זה. האם נוכל להשליך מה שניתן בטוב לב? — שואל זף, והוא מצטט את המימרות: "תפסת מרובה לא תפסת", "אם לא עכשיו, אימתי?".⁸ במאמר ב'הצפירה' מתח זף ביקורת על הפעולות של חובבי-ציון בלונדון, אשר "יצאו בקול גדול והלכו בדרך גבורה והרמת ראש".⁹ הם לא צריכים היו, לדעתו, לפעול בפזיזות, עליהם היה להתייעץ קודם עם אגודות חובבי-ציון בארצות אחרות; הם לא צריכים היו לפעול על-ידי ציר בריטניה בקושטא. כדוגמה ליחסו היפה של השולטן אל היהודים הביא זף את העובדה, שהרשה להכניס למדינה את הפליטים היהודים מקורפו.

זף סבר, שעליו לצאת למערב אירופה, כדי להסביר את השקפותיו ובשביל לעמוד על מצב התנועה שם. בתחילת חודש אלול תרנ"א (ספטמבר 1891) יצא מקושטא.

2. במערב אירופה

תחנתו הראשונה של זף היתה וינה. משם שלח כתבה להצפירה, שבה ציין, כי ממשלת תורכיה מרשה לחלק מן המהגרים היהודים להשאר בתורכיה.¹⁰ מווינה נסע לפאריס. נאם שם באסיפה של חברת "ישוב ארץ-ישראל", שהשתתפו בה גם א. מ. לונץ מארץ-ישראל וד"ר שלמה מגדלקרן. מפאריס הפליג ללונדון, נפגש שם עם ראשי אגודת חובבי-ציון ונאם באסיפותיה וכן באסיפות האגודה "בני ציון". באסיפה אחת של חובבי-ציון הופיע יחד עם אדם רוזנברג מניו-יורק, שחזר מארץ-ישראל אחרי שקנה שם שטחי-אדמה, ועם המטיף הציוני ה. ז. מכבי. זף תיאר באסיפה זו את רשמיו מביקורו בארץ-ישראל. באסיפה, שנערכה על-ידי "בני ציון" בבית-כנסת במוצאי-שבת, א' בשבט תרנ"ב (30 בינואר 1892), הודיע היושב ראש א. פינקלשטיין, כי האגודה החליטה לייסד ספריה יהודית לאומית בעיר. המטיף מכבי, שנאם באסיפה, הודיע, כי יימנע מלתמוך בספריה, מפני שהוא מתנגד למתן ספרים בעלי תוכן בלתי דתי לאנשים שאינם בעלי השכלה מוקדמת. זף כנגד זה, תמך בייסוד הספריה. בנאומו, שריתק את הקהל, תקף את העשירים היהודים, שהתרגלו להופיע כמעצבי ההיסטוריה של עמנו, אולם הם אינם מסוגלים להעריך את האינטליגנציה, העושה מאמצים ופועלת כראוי.¹¹ זף התחזק והלך, כנראה, כדעתו על תפקידם של המשכילים והיחס של העשירים אליהם.

8. מכתבי האגודה "דורשי לשון ציון" בארכיון אגודת חובבי ציון באנגליה, תיק 53.

9. הצפירה, גל' 180, מיום כ' באב תרנ"א (24.8.1891).

10. שם, גל' 227. הכתבה מיום 7/19.10.1891.

11. Selbst-Emancipation, (1892), No. 4. בכתבה מלונדון, שם גם קטע מנאומו:

הצפירה (1891), גל' 227, 262; המגיד (1892), גל' 2.

מאמציו של זף במערב-אירופה נשארו ללא תוצאות. החליט לחזור לרוסיה ולדאוג לעתידו.

ג. חובב ציוני וציוני מדיני

1. השתתפותו בפעולות חובבי ציון
 יוסף זף חזר לרוסיה וזכה במשרת רב-מטעם (הממשלה) בעיר הקטנה סטארו-קונסטאנטין (קונסטאנטיין-ישן, בפלך ווהלין). הוא השתתף בפעולות חברת התמיכה האודיסאית של חובבי ציון. נסע לאסיפות הכלליות של החברה באודיסה בשנים תרנ"ג ותרנ"ו (1893, 1896). הוא פעל גם כבא"כ חברת יק"א, שאירגנה ברוסיה משלוח מהגרים לארגנטינה ולארצות אחרות מעבר לים.

בזמן האסיפה של חברת התמיכה האודיסאית בשנת תרנ"ג השתתף זף בישיבה, שדנו בה על ייסוד ספריה לאומית בירושלים. הוא נמנה עם החותמים על חוזה שקרא לחובבי ציון לפעול למען "בית אוצר ספרים לאומי ומרכזי לעמנו"¹. זף עמד בקשרים עם הרב שמואל מוהילבר, ביקר בביאליסטוק והתיידד שם עם אחדים מראשוני חובבי ציון, בתוכם דוד סוהובולסקי, ד"ר חזנוביץ וליטמן רוזנטל. חייו של זף ברוסיה היו קשים, מצבו הכלכלי דל, והוא חשב על נסיעה לאמריקה, על פעולה ציונית שם. כתב אל ד"ר משה מינץ, שנמנה עם ראשי ביל"ו וירד מארץ ישראל לאמריקה, ואל המטיף הציוני צבי מאסלאנסקי, שהיגר גם הוא לשם מרוסיה. זף ידע קצת אנגלית, ידע לקרוא את התנ"ך בשפה זו. את מינץ ביקש, שימצא לו עבודה כמורה לעברית, או עבודה אחרת. למכתבו אל מינץ צירף המלצות מהרב ש. מוהילבר, מסלושץ, הוא בוודאי הרב ד. ש. סלושץ מאודיסה, ומהמטיף י. צ. יבורוב.²

2. פנייתו אל ד"ר תיאודור הרצל

בזמן האסיפה של חברת התמיכה האודיסאית בחודש תמוז תרנ"ו (יוני 1896) שמע י. זף מפי הפרופ' צבי בלקובסקי על תכניותיו של ד"ר ת. הרצל ונתלהב מהן. הוא הביע לפני בלקובסקי את רצונו להיפגש עם הרצל, ובלקובסקי עודד אותו לכך. זף שמע אחר-כך, כי בלקובסקי מספר על ועידה של ציונים שרוצים לכנסה בלונדון. זף פנה אל הרב ש. מוהילבר, שאל אותו על הוועידה וקיבל תשובה, כי לא ידוע לו על ועידה כזאת. ביקורו של הרצל בקושטא הרשים מאד את זף, כי הוא לא הפסיק לחשוב על הצורך בפעולה בקושטא. זף ראה צורך דחוף בפגישה עם הרצל. ביום ה-24 בספטמבר 1896 כתב אל הרצל מכתב ובו הודיעו על רצונו לבוא לווינה לפגישה. במכתבו ציין, כי אחרי פטירתו של פרץ סמולנסקיני חיפש

1. עיין בספרי, 'התנועה לציון ברוסיה', ג, ירושלים תשכ"ה, עמ' 202.

2. מכתב מינץ אל זף, 11.12.1896, בארכיון הרצל.

אחרי איש שיעמוד בעניין יישוב ארץ-ישראל על הגובה, אחרי מנהיג, אבל לא מצא, והנה בהרצל מצא את תחית האידאל שלו. זף הדגיש, כי הפגישה עם הרצל היא מכרעת בשביל חיינו.³

הרצל השיב לזף, שהוא מוכן להיפגש אתו, אך זף לא יכול היה לנסוע ולכן החליט לשלוח להרצל בכתב את רעיונותיו והגיונותיו. "שדה הפעולה הציוני מלא אנשים רגילים, ואילו נחוצים אנשים בעלי שאר רוח" כותב זף; לכל רעיון לאומי יש בסיס חומרי, דהיינו טריטוריה, ואילו לציונים חסר בסיס זה, לכן עליהם להיאחזו בבסיס מוסרי; יהדות רוסיה איננה יכולה לשמש בסיס כזה, כי גם ברוסיה ישנו תהליך של ירידת התרבות העברית והתחזקות השפעתה של התרבות הרוסית; הנגסים של הציונות משלים את נפשם, כי אין המצב כזה, אולם כבר פרץ סמוך לנסקין ראה, כי יהדות רוסיה, ואפילו יהדות ליטא שבה, אינן יכולות לשמש בסיס בגד ההתבוללות. סמולנסקין, ובזמן האחרון אשר גינצברג ("אחד העם"), הצביעו על יהודי אנגליה כעל המתאימים להיות נושאי הרעיון הציוני. גם זף היה בדעה כזאת, אולם הוא סבר, כי גם יהודי ארצות-הברית יוכלו לשמש בסיס לציונות. אמנם ידוע לו מד"ר מינץ וממאסלאנסקי, כי מצב התנועה הציונית באמריקה ירוד מאד, אולם הוא אינו רוצה לוותר על יבשת זו. הגיונו והרגשתו הפנימית אומרים לו, כי יש תקוה משם, יש להתחיל לפעול שם.⁴

כעבור זמן קצר קיבל זף מכתב מד"ר מינץ, שבו הזהיר אותו מלנסוע לאמריקה. מינץ הצביע על גורלם העלוב של סופרים ומשכילים עבריים, שהיגרו לארצות-הברית, והוסיף וכתב, כי אם יקרים לזף חיינו וחיי משפחתו — אל יבוא שמה.

זף לא נרתע מאזהרה זו ופנה אל הרצל בבקשת עצה. הוא העיר, כי מינץ חשב שהוא בעל משפחה, אבל הוא רווק ולכן יהיה לו קל יותר למצוא את פרנסתו.⁵

זף נסע לקונגרס הציוני הראשון כציר מאגודת ציונים בברדיצ'ב.⁶ השתתף בוויכוח, אך דבריו לא נרשמו בפרוטוקול מכיוון שדיבר רוסית. אחרי הקונגרס קיים שיחה עם ד"ר הרצל ובה הציע לפעול באמריקה בקרב היהודים מרוסיה, להכניס משמעת בקרבם. זף רצה בוודאי, שיוטל עליו התפקיד, ובאופן כזה ביקש להגשים את חפצו לנסוע לאמריקה. הרצל רשם ביומנו ב-9 בספטמבר 1897, שהצעתו של זף מעניינת. בקשר עם השיחה נתעוררה אצל הרצל המחשבה: אגודות קלעים יהודים? ייתכן שזף העלה את רעיון ייסודן של אגודות להתעמלות, שתמשנה מרכזים לפעולות לאומיות, ומכאן הגיע הרצל לרעיון של אגודות להתגוננות. זף שוחח עם הרצל על יחסה השלילי של ממשלת תורכיה לעליה.⁷

3. המכתב בצרפתית, בארכיון הרצל.

4. מכתב זף אל הרצל, 25.10.1896 (לפי הלוח שהיה נהוג ברוסיה, הוא יום 6.11.1896), בצרפתית, שם.

5. מכתב זף אל הרצל, 9.12.1896, ולוטה המכתב ממינץ אל זף, 11.12.1896, שם.

6. יעקב צוזמר, בעקבי הדור, ניו-יורק 1957. עמ' 63.

7. מכתב זף אל דוד סוחובולסקי (1898) 16.3 לפי הלוח שהיה נהוג ברוסיה (28.3.1898), בספריה הלאומית, קובץ דברים שונים, 690.

... בדרכו חזרה מבאזל נתעכב זף בביאליסטוק, ביקר אצל הרב ש. מוהילבר ומוכרח היה לספר לרב את כל הפרטים על מהלך הקונגרס. הרב אמר: הקונגרס הוא המשיחיות!

3. ויכוח עם אחד-העם

בשובו נסע זף לעיר מולדתו סלאבוטה, נאם שם באסיפה של ציונים והופתע לראות, שה"חסידים" שם הם ציונים.⁸ הוא נסע גם לעיירות אחרות בוואלין ונאם שם. פעולת התעמולה שלו היתה מתרכזת בעיקר בדרשות שלו בשבתות.⁹ ראשו היה מלא תכניות לעבודות תעמולה, ארגון ופרסום ספרות.

בשנת תרנ"ח עזב ד"ר שמריהו לוינ את משרתו כרב-מטעם בגרודנה ועבר לייקא-טרינוסלב. זף רצה להיבחר במקומו בגרודנה. כתב בענין זה אל ידידו בביאליסטוק דוד סוחובולסקי (ברוסית): "אני מקבל עלי בהחלט התחייבות לפניך לא להשתמש לצרכי האישיים אף בפרוטמה מהתכנסת, אף רגע אחד, אף קורטוב של ברק ו'כבוד'; הכסף, הזמן וההשפעה יהיו מוקדשים לציונות".¹⁰

זף לא השיג את מבוקשו ונשאר רב-מטעם בעיר הקטנה.

זף ידע על יחסו של אחד-העם לציונות המדינית מיסודו של הרצל. שמע שחסידיו של אחד-העם מפסיקים את מכירת השקלים והפצת המניות של "אוצר התיישבות היהודים", וכי הוא מתכוון לתת מכה ניצחת לתנועה הציונית בוועידה של ציוני רוסיה, שעמדה להתכנס בוורשה. זף רצה להיפגש אתו ולהוכיחו על פניו. נסע לאודיסה ושהה עם אחד-העם שיחה ארוכה וממצה. את הציונים באודיסה הוכיח על כך שהם חריפים יותר מדי בפולמוסים עם חסידיו של אחד-העם. במכתב, שכתב מאוחר יותר אל אשר גינצברג, הדגיש, כי הענין הציוני הוא בעיקרו מציני. היחסים האישיים בין זף ובין א. גינצברג, נהיו כאלה, שזף הרשה לעצמו לשאול את א. גינצברג חוות דעתו על צעירה אחת מקישינוב, שרצה לשאת אותה לאשה.¹¹

זף נסע לקונגרס הציוני השני כציר, וגם הפעם על חשבון עצמו. יחד עם הצירים האחרים השתתף בוועידה של ציוני רוסיה, שנתכנסה בוורשה לפני הקונגרס. בוועידה זו הגיש הצעה לייסד אגודה לתעמולות. הוועידה החליטה להעביר את ההצעה לדיון בבאזל באסיפת הצירים מרוסיה.¹²

השתתפותו בקונגרס הציוני השני היתה השתתפות פעילה. נטל שלוש פעמים רשות-הדיבור. פעם דיבר יידיש ולא רשמו את דבריו בפרוטוקול. פעם דיבר גרמנית וביקש סליחה על שאינו יודע היטב גרמנית, ואילו בפעם השלישית דיבר רוסית

8. כתבה מא. ז. זף בשבועון *Die Welt* (1897) No. 21

9. שם, גל' 23.

10. המכתב מיום 29.5.1898 (לפי הלוח שהיה נהוג ברוסיה), בספריה הלאומית, קובץ דברים

11. מכתבי זף אל ד. סוחובולסקי (1898). 17.6, 25.9.1898 (לפי התאריך שהיה נהוג ברוסיה);

שם, מכתבי זף אל א. גינצברג (1898). 27.8, 12.10.1898. בארכיון אחד-העם, שם.

12. פרוטוקול הוועידה בחזור שנשלח על-ידי לשכת הדואר של ציוני רוסיה, פורסם

ב'העולם' 30.9.1948.

ודבריו הובאו בתרגום גרמני.¹³ זף הגיש הצעה בדבר ארגון אגודות להתעמלות. הצעתו באה אחרי נאומו של הד"ר מ. מאנדלשטאם, שבו הזכיר גם הוא את הצורך לייסד בגרמניה אגודות יהודיות להתעמלות ולפגישות חברתיות, שבהן יתאמנו באימונים של הגוף והנפש. זף ציין, כי אין הוא מתכוון רק לבריאות הגוף אלא גם לפעולות תרבות. הביא כדוגמה את האגודות להתעמלות של העמים הסלאביים באוסטריה. אגודות אלו היו משמשות, כידוע, מרכזים לארגון לאומי של העמים הסלאביים.

בוויכוח על בעיות התרבות הדגיש זף שוב את השיבות האגודות להתעמלות לצורכי טיפוח ההכרה הלאומית. עמד על הצורך לחנך את העם היהודי ברוח העצמאות. קרא לפעול למען יישוב ארץ-ישראל גם כשאין לנו עדיין בארץ-ישראל אבטנומיה. זף לא הסתפק בנוסחה של ד"ר מ. גאסטר, כי הציונות לא תפגע בדת, אלא דרש, כי הציונות תתבסס על התורה, על היהדות. ראה בגשירת גשר בין התורה לבין התרבות המודרנית תפקיד ראשון במעלה. כיוון שזף האריך בנאומו יותר מחמש דקות שהוקצבו לכל נואם, הסכימו הצירים שימשיך. הציר נחמן סירקין מהה נגד זה והעיר, כי אין להשתמש לרעה בקונגרס לשם רומאנטיקה.

הקונגרס השני השאיר בזף רגשות בלתי נעימים. במכתב אל ידידו ד. סוחובולסקי, בדרכו מהקונגרס, כתב: "יחד עם רגשות השמחה השאיר לדאבוני הקונגרס משקע רב בלתי נעים". במכתב שני אל ידידו הוא מונה את החסרונות של הקונגרסים: האגודות אינן יודעות על התכניות הנדונות בוועד-הפועל בווינה, לכן אין הצירים מוכנים לדיונים; שלושה ימים אינם מספיקים לקונגרס, לצירים אין הכשרה פאר-למנטארית; מאריכים בהרצאות וחוזרים בהן על דברים ידועים, ואילו הוויכוחים הם קצרים מדי ושטחיים.

גם אחרי הקונגרס השני הוזמן זף להרצות ברוונה, באומאן, בברדיצ'ב, בז'יטומיר ובערים אחרות. בברדיצ'ב הזמין אצלו משה קליינמן, מעורכי הוצאת ספרים בידיש לתעמולה ציונית "עזרא", חוברת תעמולה. זף חיבר את החוברת, היא עברה את הצנזורה, אולם הופעתה לא התקדמה.¹⁴

תעמולתו הנלהבת של זף למען הציונות גרמה, שהשלטונות הכריחוהו לנטוש את משרתו כרב-מטעם. מצבו הכספי, שהיה קשה גם קודם לכן, החמיר. זף גמר אומר להשתדל אצל הרצל, כי ישלח אותו לאמריקה לשם תעמולה. אגודת הציונים בברדיצ'ב כתבה אל הד"ר הרצל מכתב-המלצה על זף כתעמלן ציוני. הוועד הפועל הציוני יבחר בחירה מוצלחת, כתב משה קליינמן בשם האגודה, אם תשלח לאמריקה לשם תעמולה את זף, שהינו אחד הנואמים העממיים הטובים ביותר; ברוסיה נגרמו לו בגלל תעמולתו אי-נעימויות, השלטונות הכריחו לפטרו ממשרתו, אולם בארץ

13. הפרוטוקול הסטנוגראפי של הקונגרס הציוני השני (בגרמנית), וינה 1898, עמ' 94, 181, 213—212 וכן 154, 167.

14. על הוצאת ספרים זו — בספרו של יעקב צוומר, בעקבי הדור, פילדלפיה 1957, עמ' 63—64. שם רשימת החוברות שנדפסו. על דחיית ההדפסה במכתבו של זף אל ד. סוחובולסקי, אוגוסט 1901 בספריה הלאומית, קובץ דברים שונים, 690. החוברת שלו לא נדפסה.

החופש יוכל לפעול הרבה למען ענייננו. האגודה אמדה את ההוצאות בקשר עם שליחת זף לאמריקה בסכום לא גדול, רק 300 רובל. זף הציע גם בעצמו להוציא את שירותו. במכתבו אל הרצל ציין, כי הוא עכשיו במצב, שיש לאל ידו להקדיש את כל זמנו ומרצו לתעמולה בידיש באמריקה. הדגיש, כי הוא מציע את שירותו לא מחוסר עבודה, אלא בגלל הפחד שמא נחמיץ את השעה ההיסטורית. לא דרש הרבה, רק להוצאות הנסיעה ולמחייה במשך חודשים אחדים.¹⁵ הצעתו של זף נראתה, הפעם, להרצל כמתקבלת על הדעת. הרצל סבר, כי נואם כוף יוכל להביא תועלת רבה בקירוב המוני המהגרים היהודים מרוסיה לציונות. ההצעה לא נדחתה אפוא והיכתה לדיון ולהחלטה.

זף נסע לקונגרס הציוני השלישי והשתתף בוויכוחים. הוא הגן על הרצל באמרו, כי עוד לא הגיע הזמן, שאפשר יהיה למתוח ביקורת על כל הפעולות ועל כל גודל אישיותו של הרצל. מן הצד האחר ציין, כי ביקורתו של יהושע בוכמיל לרגל ענייני הבנק באה בגלל העיקרון הדמוקראטי, ולא משום שאיננו מכבד את הרצל.¹⁶ אחרי הקונגרס נסע זף לווינה, כדי לשוחח עם הרצל. הובטח לו בוודאי שהוועד-הפועל הציוני ידון בקרוב בהצעתו לנסוע לאמריקה. מווינה נסע לאגסבאך הקרובה לראות את אלמנתו של פרץ סמולנסקין ובניו. בווינה ראה זף, כי כיסו ריק ואין לו במה להזור לביתו, לסלאבוסה. מהציונים בווינה התבייש לבקש הלואאה, פנה אפוא בבקשת עזרה מהירה אל ידידו ד. סוחובולסקי בביאליסטוק וקיבל ממנו 25 פלורין.

4. החלטה על שליחתו לאמריקה

אחרי שובו לביתו יצא זף למסע הרצאות לרובנה ולערים אחרות. הוא חיכה בקוצר-רוח להחלטת הוועד-הפועל הציוני וכתב אל הרצל: "אני ציוני זה 18 שנה ואני רואה בלשכה של הקונגרס הציוני, היא ההסתדרות הציונית בראשיתה, את ההתגשמות היחידה והבלעדית של הציונות שלי...".¹⁷ הוועד-הפועל הציוני החליט בינתיים בישיבתו מיום ה-27 בספטמבר "לתת לרב זף 300 רובל כתמיכה חדי-פעמית לשם מסע תעמולה שלו לאמריקה, בתנאי שיתייצב כשיבוא לגיו-יורק לפני חברי הוועד-הפועל הציוני (הגדול) דשם גוטהייל ו-וייז ויפעל לפי הוראותיהם".¹⁸ לזף נודע מהרצל על ההחלטה ושמה עליה. הוא קיבל אחר-כך מהוועד-הפועל הציוני מכתב חתום בידי הרצל וקוקש, שבו מודיעים לו על ההקצבה ומביעים תקווה, כי בכשרונו יצליח לארגן את המזרז של גיו-יורק (Eastend) וכן את כל הקהילות האורתודוקסיות האחרות שיבקר בהן. במכתב הפגו את תשומת לבו, שישתדל למנוע פילוגים במחנה הציוני שם, אם ייתקל באלה, כי חשוב שתיווצר

15. שני המכתבים, אפריל 1888, בתיקי המשרד הציוני בווינה מס' 293.

16. פרוטוקול סטנוגראפי של הקונגרס הציוני השלישי (בגרמנית) וינה 1899, עמ' 100 (מתוך דבריו של ד"ר י. ברגשטיין-כהן), 146.

17. המכתב מיום 4.10.1899, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 300.

18. ספר הפרוטוקולים של הוועד-הפועל הציוני המצומצם, שם, מס' 173.

באמריקה הסתדרות ציונית אחידה. "אנו רוצים", נאמר במכתב, "שכל האגודות שתייסד, תצטרפנה לפדראציה", כלומר לאיגוד הארצי של ציוני אמריקה; "מלבד זאת תקבל מהפרופ' גוטהייל, שתואיל להתייצב לפניו עם בואך, אינפורמאציה מפורטת יותר".¹⁹

לפרופ' ריצ'ארד גוטהייל, יושב ראש הפדראציה של ציוני אמריקה, הודיע הרצל את החלטת הוועד-הפועל הציוני בדבר שליחת הרב זף לשם פעולה במזרח ניו-יורק וכן בקרב קהילות חרדיות אחרות. "מר זף קיבל מאתנו", נאמר במכתב, "הוראה מפורשת, להתייצב לפניך בבואו לניו-יורק ולציית לכל הוראותיך, הורינו לו גם כן, שיצטרף לפדראציה את האגודות שייסד ושיודיע לך מיד על כל אגודה שיקים".²⁰

גוטהייל ענה על מכתב זה, שהפדראציה תעשה את כל מה שביכולתה, כדי לעשות את השליחות לפוריה. גוטהייל העיר בכל זאת להרצל, כי בעתיד, קודם שהוא שולח מישהו לארצות-הברית יואיל לשאול, אם שירותו של האיש נחוץ שם; באופן כזה לא יוציא כסף לשוא ולא יגרומ קשיים לפדראציה.²¹

נסיעתו של זף לארצות-הברית נתעכבה בשל מחלת אביו ואחר-כך בגלל קשיים בקבלת פאספורט לנסיעה לחוץ-לארץ. זף לא הודיע להרצל על העיכובים. הוועד-הפועל שלח את הכסף ולא ידע מה קרה לזף, איפה הוא נמצא, אם נסע כבר לאמריקה או לא. המרכז הציוני בווינה היה מודאג מהתנהגותו של זף. קוקש כתב אל הלל זלאטופולסקי בקיוב וביקש למסור לזף שיבוא לווינה, יקבל סכום נוסף ויסע לאמריקה. זף הואיל סוף-סוף, אחרי כחצי שנה, לכתוב להרצל, מה הן סיבות העיכוב. הודיע, כי יסע לניו-יורק מיד אחרי שישגי את הפאספורט; אינו רוצה לקבל סכום נוסף, אולם אם יוכלו לאפשר לו נסיעה במחלקה נוחה יותר של האניה, וכן אם יתנו לו סכום לכיסוי ההוצאות המרובות שהיו לו בקשר עם קבלת הפאספורט, יהיה אסיר-תודה. את הבקשה לכרטיס במחלקה נוחה יותר נימק בצורך לשמור על קולו. "חבל לי לבוא לאמריקה כמעט בלי פרוטה בכיס ובקול חלוש" — כתב.²²

בזמן שנתעכב ברוסיה השתתף בפעולה ציונית בקיוב והוזמן לנאום בייקטרינו-סלב. פרסם מאמר בשבועון 'בודושצ'נוסט' (העתיד, ברוסית), בגליון מיום ה-19 במאי 1900, שבו קרא לאסוף ספרים בשביל בית-הספרים הלאומי בירושלים.

ב-9 במאי 1900 קיבל זף את הפאספורט ויצא לדרך. התעכב בברלין ונפגש שם עם הציונים המקומיים. בסוף החודש, ב-27 בו, הפליג באניה מהאמבורג לניו-יורק.²³

19. המכתב מהוועד-הפועל הציוני, 14.10.1899, בארכיון גוטהייל (בצילום).

20. המכתב אל גוטהייל, 28.9.1899, שם.

21. המכתב מיום 19.10.1899, בתיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 241.

22. המכתב מיום 2.5.1900, שם, מס. 306.

23. גלויה מוזף אל מ. אוסישקין, ארכיון אוסישקין 14/178.

ד. בארצות-הברית

1. המצב בתנועה הציונית באמריקה בתנועה הציונית בארצות-הברית השתתפו שכבות שונות, שלא מצאו לעתים קרובות שפה משותפת. בניו-יורק היתה קיימת אגודת "חובבי-ציון" הוותיקה, שנוסדה כבר בשנת תרמ"ה (1884) ושהשתתפו בה בעיקר יוצאי רוסיה, דוברי יידיש וחרדים. בראש אגודה זו עמד, בזמן שוף נסע לאמריקה, ד"ר משה מינץ. אגודה זו הצטרפה ל"פדראציה של ציוני אמריקה", שהוקמה בשנת 1898, אבל עד מהרה פרשה ממנה והשתדלה למשוך אחריה אגודות אחרות. פרופ' גוטהייל, יושב ראש הפדראציה, הודיע בחודש יולי 1899 לד"ר הרצל, כי בראש אגודה זו, המונה כמאתים חבר, עומד סוציאליסט סוער; האגודה מתנגדת לכל יושב-ראש, לכל חבר הוועד של הפדראציה ולכל הצורות המקובלות בהתנהגות אגודות, והיא חותרת תחת האוטוריטה של הפדראציה.¹ יוצאי רוסיה לא היו מרוצים מן העובדה, שבראש הפדראציה עומדים יהודים ממערב-אירופה, כגון הפרופ' גוטהייל ותלמידו ד"ר סטיפן ויין. היהודים האורתודוכסים, ברובם יוצאי מזרח אירופה, לא ראו בעין טובה אנשים בלתי חרדים בראש התנועה. כשנבחרו בוועידה הראשונה של הפדראציה שלושה צירים לקונגרס הציוני השני (1898), שלושתם מיהודי המערב (גוטהייל, ויין וויליאם קובן), קם ציר מברוקלין וקבל על כך ששולחים יהודים גרמניים, בה בשעה שרוב הציונים הם מרוסיה. הוועידה בחרה אז בשלושה צירים נוספים מיוצאי רוסיה, את כתריאל שרהזון, מוציא-לאור של עתונים ביידיש, את ד"ר י. י. בלוסטון ואת ליאון זולוטקוף מצ'יקאגו.² הרב ד"ר הלל (פיליפ) קליין לא הצטרף כלל לפדראציה וארגן ועד מרכזי משלו. הצטרפותו של ליאון זולוטקוף היתה גם היא רופפת. הוא שאף להקים מרכז בצ'יקאגו בשביל האגודות במערב המדינה. לקראת הקונגרס הציוני השלישי (1899) חל שינוי לטובה ביחסה של האגודה "חובבי-ציון" בניו-יורק לפדראציה. באסיפה ציונית גדולה של ציוני ניו-יורק וסביבותיה, שערכה אגודת "חובבי-ציון" לרגל כינוס הקונגרס, הוחלט לכרות ברית שלום עם הפדראציה.³ בהרצאתו בקונגרס על הציונות באמריקה אמר גוטהייל, כי ארץ גדולה כמו ארצות-הברית יש לחלקה לגלילות ציוניים, אולם הוועד הארצי צריך לעמוד בראש הוועדים הגליליים. גוטהייל רצה, שהוועד-הפועל בווינה יודיע, כי על כל האגודות והארגונים הציוניים לעמוד בקשר רק עם הפדראציה, ולא בקשר ישיר עם המרכז

1. מכתב מהפדראציה (חתום גוטהייל) אל הרצל, 6.7.1899, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 407. בספרו של אביתר פריזל, התנועה הציונית בארצות הברית, 1897—1914, תשל"ל, עמ' 37, מובא תוכן מכתבו של מינץ מיום 22 ביוני 1899, שבו מסביר מינץ את סיבת פרישתה של האגודה.

2. עיין בספרו של מרגין פיינשטיין, הציונות האמריקאית, 1884—1904 (באנגלית), ניו-יורק 1965, עמ' 132.

3. מכתב מהאגודה אל "הכנסיה בבאול" (הקונגרס), 30.7.1899, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 322.

בווינה⁴ גוטהייל השיג את מבוקשו. הקונגרס קבע, כי רק ועד ארצי אחד יהיה בכל ארץ, ורק דרכו יעמוד המרכז בווינה בקשר עם האגודות.⁵ בזה לא הושם קץ לקיום אגודות, שסירבו להצטרף לפדראציה. ליאון זולוטקוף, שעמד בראש המיסדר "אברירי ציון" (Knights of Zion) רצה להקים ועד מרכזי בציקאגו. הוועד הפועל בווינה נטה לחלוקת ארצות-הברית לגלילות אחדים, שבראשם יעמוד ועד מרכזי בניו-יורק. הוועד-הפועל כתב אל גוטהייל וביקשו להשתדל שיקומו שוב השלום והאחדות בקרב הגורמים השונים בארצות-הברית, "ואולי צריך לוותר משזו לחולשות אישיות, כדי להשיג את השלום".⁶ המרכז בווינה לא הכיר בארגונו הנפרד של זולוטקוף. המאבק בין האגודות, שלא הסכימו להצטרף לפדראציה, אלא ביקשו לעמוד בקשר ישיר עם וינה, לבין הפדראציה נמשך.

בארצות-הברית פעלו באותו זמן נואמים ומטיפים לציון, שהשפיעו על הקהל הרחב מיוצאי ארצות מזרח אירופה. כאלה היו המטיף צבי-הירש מאסלאנסקי, שהצטיין כבר ברוסיה בנאומיו, ש. ל. גנס, מטיף מצוין, שפעל מטעם אגודת "חובבי-ציון" בניו-יורק, גרסון, הרב יעקב אברמוביץ, הרב ברודסקי ואחרים.⁷ שליחתם של מטיפים ציוניים לאמריקה על-ידי המרכז בווינה לא היתה לרצון לראשי הפדראציה. תגובת גוטהייל על הודעת הרצל בדבר שליחתו של זף היתה, כאמור, שרצוי להיוועץ תחילה בפדראציה, אם כדאי לשלוח את מישהו לפעולה באמריקה. כשהציע הרצל לשלוח לאמריקה את יעקב דה-האאז, ציוני פעיל, עתונאי ונואם, הביע גוטהייל התנגדות גמורה. הרצל דחה משום כך את נסיעת דה-האאז עד שיסביר לגוטהייל את הדבר בעל-פה.

2. צעדיו הראשונים של זף בארצות-הברית

כשהגיע זף לאמריקה נפגש עם כ. שרהזון, שהכירו מהקונגרס הציוני, ושמע מפיו, כי ועד הפדראציה אינו מרוצה משליחת נואמים מאירופה; ביקשו לשלוח אליהם את דה-האאז, אבל הוועד דרש במברק, שלא יבוא. זף ענה, כי איננו דורש מאף אחד כסף, ושום כוח בעולם לא יעצרהו מלפעול למען האידיאל שלו, הציונות. למחרת הלך זף אל גוטהייל ושמע מפיו דברים דומים. יש לנו, אמר גוטהייל, תעמלנים מקומיים, המכירים את תנאי המקום, ואין ד"ר הרצל והוועד הווינאי צריכים לשלוח לנו תעמלנים שלהם. זף ענה, כי הופיע זמן-מה בגאליציה והצליח שם יותר מנואמים מקומיים. גוטהייל העיר, כי אין הוא נגד זף אישית, אלא שעיקרון נקוט בידו, כי הפדראציה תקבע, מי יבוא לפעולה באמריקה. זף אמר לגוטהייל, כי אינו דורש שום הוצאות כספיות מהפדראציה. הציג את עצמו לפני גוטהייל כנואם בעל השכלה פוליטית רצינית, דבר שחסרים אותו נואמים אחרים בידיש,

4. פרוטוקול סטנוגראפי של הקונגרס הציוני השלישי (בגרמנית), וינה 1899, עמ' 42—45.

5. חזור מס' 7 של הפדראציה, אוקטובר 1899, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 407.

6. המכתב מיום 25.11.1899, בארכיון גוטהייל.

7. על גנס, גרסון ואברמוביץ ב'התחיה', גליון 32 מיום 1.6.1900; על ברודסקי, שם,

גל' 20. על מאסלאנסקי ברוסיה בספרי, התנועה לציון ברוסיה, ג, עמ' 237.

אפילו מפורסמים ביותר. ועוד אמר לו, כי אם רוצים להקים תנועה, יש להראות לעולם כולו דוגמה של מסירות, נכונות לקרבנות ואהבה לרעיון, ללא כל צל של אינטרס אישי. זף הוסיף והעיר, כי כל האנשים באמריקה עינם ל"ביזנס". גוטהייל שאל אותו, מה יש בידו לעשות למענו, אולי יתן בידו מכתב? זף ענה, כי אינו מבקש כלום, רק שייגיד לו מה עליו לעשות, כדי שלא יעשה שגיאות.⁸ לאחר שיחה זו לא ביקר זף אצל גוטהייל. החליט להתחיל להופיע באסיפות ולרכוש לו שם ועמדה בציבור. הופיע באסיפות של אגודות "חובבי-ציון", "אוהבי-ציון", "דורשי-ציון" ו"ציונה" והוזמן לבוא לבאלטימור.

לקראת בואו של זף לאמריקה פרסם ראובן בריינין, שהכיר אותו מכבר, כתבה, ב'התחיה', שהופיע ב'ציקאגו (גליון 34, מיום 15 ביוני 1900), המכילה דברי-שבח והמלצה עליו. אני מניח, שזף פגש את בריינין בברלין בזמן הנסיעה וביקש ממנו המלצה. בריינין כתב על זף: "אחד המטיפים הלאומיים היותר גדול והיותר מצוין בין חבריו, על-פי השכלתו, מזוגו הציבורי, עוז קולו וידיעתו וסגולתו לפעול על לב השומעים"; "איש דעה ורעיון ודברן מצוין"; "יודע לבסס את הדעה הציונית על יסודות מוצקים, ויודע הוא להשתמש בחריצות רבה בכלי-נשק החכמה"; "הוא משתמש בכלי-נשק התלמוד, המדרשים והזוהר והספרות העברית החדשה לעורר את הרוחות והלבבות; וכשם שיודע הוא לפעול על השכל והבינה, כן יודע הוא לפעול — על הרגש, כי אמן גדול הוא לתאר מחזות וציורים מחיי העם ולפחת בהם רוח חיים". בריינין הביע תקווה, כי גורלם של המטיפים הלאומיים באמריקה לא יהיה כגורל הסופרים שהיגרו לשם.

במים 11—12 ביוני 1900 נתכנסה בניו-יורק הוועידה השנתית השלישית של הפדרציה. זף בא לוועידה וביקש רשות-הדיבור. היושב-ראש פרופ' גוטהייל הרשה לו לדבר, אם כי לא ברצון. כתב 'המליץ' עקיבא פליישמן מתאר כך את הופעתו של זף בוועידה: "התבוננתי בפני האיש העולה, במראה בגדיו ובהליכותיו, ולא היה ספק בעיני, כי אין זה איש מהצירים ולא מתושבי אמריקה; האיש הזר פתח את פיו ובקול אדיר כרעם במיטב הגיון וצחות הלשון המדוברת הטיף את נאומו הקצר והמשונן לציון, אשר בו אש אהבה עצורה לציון ולישראל, אש הטמונה בזכרוני ושלא נכויתי משביביה זה זמן רב מיום בואי הלום, — ואש תוכחה נמרצה, אהבה, געגועים והתאמצות להרקייע לשחקים יחדיו בפגשו" ('המליץ', 1900, גל' 166). כאשר סיים זף את נאומו, איש מראשי התנועה, שישבו על הבמה, לא הביע את תודתו, כנהוג בלחיצת יד. הכתב העיר, כי המנהיגים יודעים, כנראה, כי אין מה לפחד מפני האיש "הירוק" הזה, לכן הם מביטים עליו מגבוה. בסקירה על הוועידה, שנתפרסמה בשבועון הרשמי של התנועה 'Die Welt' (גל' 26), לא נזכרה כלל הופעתו של זף. במכתב, שכתב זף אל הרצל ימים אחדים אחרי הוועידה ושבו סיפר על פגישתו הראשונה עם גוטהייל, לא הזכיר גם הוא את הופעתו בוועידה. במכתב זה מציין זף, כי הוא חוקר את מצב האגודות במקום,

8. מכתב זף אל הרצל, 16.6.1900, בתיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 308.

את מנהיגיהן ואת סיבות החיכוכים ביניהם; שמע, כי הפרופ' גוטהייל אינו פיקח, ניתן להשפעה על-ידי ציונים אחדים, המביטים על הציונות כעל עסק, "ביונס", וכעל אפשרות לתפוס עמדות תוך התחרות אישית.

3. נאומיו הראשונים

על תוכן נאומיו של זף באסיפות של האגודות או למדים מכתבה בכתב-העת 'התחיה' (גליון 36, משנת 1900). זף נאם באסיפה, שכינסה אגודת "דורש-ציון" בברוקלין ביום ה-20 ביוני בבית-הכנסת. הוא קרא ליהודי ארצות-הברית לא לשכוח את גורל אחיהם באירופה; החופש באמריקה "כבר אבד כבודו הראשון", יש אפוא לדאוג גם לעתידם של יהודי אמריקה, כי גם ביבשת זו תתפשט האנטי-שמיות; אל ישלו יהודי אמריקה את עצמם שהם אמריקאים, היהודי לא יתבולל כמו עמים אחרים, אין נותנים לו להתבולל גם כשהוא רוצה בכך; בארצו, בארץ-ישראל, ימצא היהודי מנוח ויוכל להתפתח כראוי; כל זמן שארץ-ישראל בדי בעליה הנוכחיים, כלומר תורכיה, עוד יש לנו תקווה, אבל אם תפול לידי אחרים, תאבד תקנתנו; האחדות נתוצה לנו, על היהודים להפסיק את המריבות ביניהם. גוטהייל ידע על הצלחתו של זף בפעולתו בקרב המהגרים מרוסיה ופולין. ועד מורכב מגציגי אגודות אחדות מהעיר התחתונה (Down-town) הלך אל גוטהייל והביע את הוקרתו למאמציו של זף. גוטהייל הודיע את הדבר להרצל, והעיר, כי הוועד בווינה ישמח בוודאי לשמוע זאת.⁹ הפדראציה השלימה אפוא עם פעולתו של זף.

זף בישר להרצל, כי הוכר רשמית על-ידי הפדראציה כשליחו של הוועד-הפועל הציוני וכי הוא מרוצה מגקודת ראות מוסרית.¹⁰ זף הופיע באסיפות ציוניות רבות. בט' באב (4 באוגוסט) נאם פעמיים, פעם בבית-הכנסת מטעם אגודת "חובבי-ציון" ופעם באסיפה מטעם האגודה "אוהבי-ציון". הוא עמד לנאום באסיפה הגדולה ביום "החג הציוני" (Zion Fest), שנערך בניו-יורק לכבוד הקונגרס הציוני הבא.¹¹ בעיתון 'Die Welt' פרסם הוועד-הפועל בווינה, במדור הידיעות שלו, על הצלחת פעולתו של זף, ביהוד בקרב הפועלים. "הוא יודע כאמן להלהיב למען הציונות את מעמד-הפועלים, שנטה יותר למפלגה הסוציאליסטית" — נאמר בכתבה, שנתפרסמה שם.¹² גם ב'דיא וועלט', המהדורה ביידיש של אותו עיתון, נתפרסמה כתבה מאמריקה, שבה זכה זף לשבחים. הוא יודע, נאמר שם, להתאים את נאומיו לשכבות שונות של החברה; בבית-הכנסת הוא דרשן, במוסד עם "חלונות גבוהים" הוא נואם מודרני; על כל השאלות, שממטירים עליו מתנגדי הציונות, הוא משיב בשיקול הדעת, בהיגיון וברצינות; העיתונות התומכת בציונות, כמו 'התחיה', 'אבענד-פאסט', 'העראלד', 'פאלקס-

9. מכתב גוטהייל אל הוועד-הפועל 13.7.1900, שם, מס' 241.

10. מכתב זף אל הרצל, 23.7.1900, שם, מס' 311.

11. התחיה (אוגוסט 1900), גל' 41—42.

12. בגל' 31, מיום 3 באוגוסט 1900.

אדוואקאט', כותבת עליו הרבה ומציגה אותו כנואם הטוב ביותר במדינה.¹³ כתב 'המליץ' עקיבא פליישמן נהיה חסיד נלהב של זף. חסר היה בארצות-הברית, כתב הוא, נואם ציוני, שיהיה מסור רק לציונות, ואילו בזף נתמלא החסר הזה. פליישמן שמע המש'עשרה פעמים את נאומיו. נתרשם שנואם זה בא ותלמדו בידו, הוא בעל ידיעות רחבות בספרות, במדע ובשפות. הוא שמע את הנואם "חוצב להבות" וראה את ההמונים, שבאו למאות ולאלפים לשמוע אותו, מתלהבים התלהבות שכמותה לא ראה שלוש שנים. הכתב מונה בין שבחיו של זף, שהוא יודע ללכת גם נגד הרוח הנושבת; הוא קונה לו נפשות גם בזה, שאיננו מחניף לעשירים, איננו מופיע כקנאי, הוא חביב ומקובל על כל המפלגות [כלומר, השכבות], גם על מפלגת הפועלים הגדולה, והוא איננו מגדף את מנהיגי הפועלים הסוציאליסטים, כמו שנוהגים נואמים אחרים. ע. פליישמן כתב, כי הפדראציה הכירה בזף כנואם ציוני רק אחרי שדעת הקהל הכריחה אותה לכך. מערכת 'המליץ' הוסיפה מצידה הערה, כי זף הצטיין כנואם נלבב גם ברוסיה, ובמקומות רבים מצטערים על שאיש זה עזב אותם.¹⁴

אחרי הקונגרס הציוני הרביעי, שהתכנס בלונדון בחודש אב תר"ס (13—16 באוגוסט 1900) נאם זף באסיפה בניו-יורק לכבוד ז. שור, עורך 'התחיה', שחזר מהקונגרס. בנאומו זה חזר על הדברים, שהשמיע בנאומים אחרים: אין ביטחון כי האנטישמיות לא תכה שורש גם באמריקה. כתב 'הצפירה', מוסר, כי בנאומו זה "העמיד בדברים גמורצים אל עמוד הקלון את אחינו המגושמים, אשר בבואם הנה התמכרו אך לגשמיות, ושפת עבר השליכו אחרי גנם".¹⁵

4. הפדראציה מסתייגת מזף

ראשי הפדראציה ראו, כי נאומיו של זף אינם לפי רוחם. הוא היה מביע דעות בבעיות דת ומדינה, שלא התאימו לאמריקה, ביחוד לדור הצעיר, שגדל בסובלנות דתית ובהרגשת ביטחון. דבריו על סכנת האנטישמיות באמריקה ועל הנצרות לא נראו להם. דבריו הקשים על חוסר אידיאליות באמריקה בכללה, ובקרוב יתודי אמריקה בפרט, לא נעמו להם. ניסו להעיר לו, אך הוא נאם כפי שנראה לו. היחסים ביניהם לבינו נעשו ביקורתיים, המנהיגים התחילו מסתייגים ממנו.

מצבו הכלכלי של זף היה קשה. טרח, פעל, נאם, אך היה מחוסר פרנסה. לא רצה להתחיל לעבוד באיזו עבודה מפרנסת, אלא להקדיש את כל זמנו ומרצו לתעמולה ציונית, לשם כך זקוק היה למשכורת קבועה. פנה אל הרצל וביקש, שהוועד-הפועל בווינה יקציב לקיומו למשך שנה 25 דולר לחודש, כדי שיוכל להתמסר כולו לעבודת התעמולה. אחר-כך ביקש 30 דולר לחודש. הרצל הפנה אותו אל הפדראציה והעיר לו, כי אין הוועד הווינאי יכול לקבל החלטות הנוגעות

13. בגל' 32, מיום 10 באוגוסט 1900.

14. המליץ, גל' 196, מיום 12.9.1900.

15. הצפירה (1900), גל' 210.

לארצות-הברית מעל לראשה של הפדראציה. הרצל כתב אל גוטהייל וביקש שישתדל למצוא אפשרות של הסכם עם זף.¹⁶

גוטהייל הביא את ההצעה לדיון בישיבת המועצה של הפדראציה, אולם כאן הובעו ספקות, אם ניתן להשתמש בשירותו של זף. דובר על כך, שזף תוקף את אמריקה ומוסדות אמריקאיים וכן את הנצרות, דבר המשאיר רושם רע על הציונים הצעירים, שהם פאטריוטים של המדינה ורגילים לסובלנות, הן בענייני מדינה והן בענייני דת. איזידור מוריסון, מזכיר-הכבוד של הפדראציה, הודיע להרצל,¹⁷ כי בשים לב להתנהגותו של זף, שאינו נוטה לקבל שום עצה, מה עליו לדבר, ספק הוא, אם הפדראציה תוכל להשתמש בו בכלל. העניין, הוסיף המזכיר, נתון בידי ועדת התעמולה, והיא תחליט בדבר. הפדראציה לא הסכימה להקציב לו שכר חודשי. אחד הטעמים היה, שאין בידה כסף הדרוש לזה. היא מוכנה היתה לשלוח אותו לנאום בערי שדה, אולם המימון חייב היה לבוא מן האגודות המקומיות. זף נשאר אפוא בלי הכנסה קבועה. לא הועיל גם מכתב-המלצה חם, שכתבו ידידיו מביאליסטוק אל הוועד-הפועל בווינה.¹⁸

זף מצא לו משען-מה באגודה "אוהבי-ציון", שחבריה היו ברובם פועלים עניים, מהגרים חדשים. הוא היה מרצה שם בלילות שבת לפני מאות אנשים.¹⁹ הוא התיידד עם י. בנימינס מהובוק, ניו-יורק, יושב ראש "האגודה הציונית הספרותית", שנוצרה מאיחוד שתי האגודות 'The Youth of Zion' (הנוער הציוני) וכן 'Young American Zionists' (הציונים האמריקאים הצעירים). כנגד זה נעשו יחסיו עם אגודות אחדות מתוחים, משום שמתח ביקורת עליהן. אחת האגודות הללו היתה אגודת "חובבי-ציון" בניו-יורק.

5. באופוזיציה

זף התחיל מחפש ליקויים וחסמים בפעולתם של ראשי הפדראציה, של אגודות ושל אנשים. נחשד שחותרים תחתיו. במאסלאנסקי ראה מתחרה, שקינא בהצלחתו כנאום. ואמנם מתחילה אז ביניהם התחרות, שגברה והלכה במשך הזמן. זף התחיל כותב להרצל מכתבים, שבהם הפנה את תשומת לבו, כי גונבים את כספי השקלים, ואין סדר בגביית כספי השקלים ומניות הבנק. ואמנם לא היה סדר בשטח זה. הפדראציה היתה מוציאה מכספי השקלים לצרכיה שלה והיתה מפגרת במשלוח הסכומים המגיעים לווינה. אגודות שונות היו גובות כספי שקלים ולא היו מוסרות

16. מכתבי זף אל הרצל 27.8.1900, 18.9.1900, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 311, 313. מכתב מהרצל אל גוטהייל, 6.10.1900, ארכיון גוטהייל.

17. מכתב מהפדראציה, כתוב בידי א. מוריסון, 25.10.1900, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 407.

18. המכתב מביאליסטוק, חתום בידי ד. סוחובולסקי וליטמן רוזנטל, 10.12.1900, שם, מס' 315.

19. כתבה בשביל 'דיא וועלט' בידידיש מאת מזכיר האגודה "אוהבי-ציון", ניו-יורק, שם, מס' 316.

אותם לגזבר הפדראציה ולא היו מעבירות אותם לווינה. זף הודיע להרצל, כי אגודה כזאת היא אגודת "חובבי-ציון" בניו-יורק. הוועד-הפועל בווינה התחיל דורש מהפדראציה ומאגודות שתשמורנה על הסדר ותעברנה אליו את הכספים שגבו מהשקלים. הפדראציה לא היה לאל ידה לעמוד בדרישה זו. מצב זה איפשר לזף ולאחרים לתקוף את ראשי הפדראציה והאגודות.

זף רגש על כך שאין הפדראציה עושה פרסומת לנאומיו, בה בשעה שעל נאומי אנשים אחרים היא מפרסמת הרבה. הוא שם לב, כי בדו"חות על אסיפות, שבהן הוא נואם, אין מזכירים את שמו כלל, או רק במידה זעומה ביותר. הוא סבר, שידו של מזכיר הפדראציה בזה. ידידו של זף, י. בנימינס, כתב אל הרצל, כי ראשי הפדראציה מתייחסים אל זף באופן משונה ביותר (curious); מזמן שהופיע בקיץ ונתפרסם כנואם ומרצה מצוין, משתמשים ראשי התנועה באמריקה בכשרונותיו, אבל בו בזמן הם נראים כמנהלים מלחמה מתמדת בו; אינם מפרסמים כראוי מודעות על נאומיו או דו"חות מהפועותיו; לא אספו אף סנט לתמיכה בו, אם כי בכמה אסיפות משלמים השומעים דמי-כניסה. גוטהייל, כותב י. בנימינס, הוא בלי ספק איש ישר אך משולל כשרון ניהול וחסר מרץ; אנשים שונים, שאין לסמוך עליהם ואין להאמין להם, מצליחים להשתמש בשמו, כדי ליטול את הגה התנועה לידיהם; אנשים אלה אינם נותנים לבן-אדם הגון ובעל כוונות טובות לרכוש לו השפעה, כי הם חרדים, שמא יגרע משלהם. י. בנימינס התכוון לזף, בדברו על האיש בעל הכוונות הטובות.²⁰

זף כתב בעצמו להרצל, כי אנשים, שרכשו להם שם באמריקה, הם בני-אדם שאין לסמוך עליהם, אם לדבר בלשון עדינה; ואנשים אלה הם שחילקו ביניהם את המשרות החשובות ביותר...; בתנועה הציונית באמריקה קיימת שחיתות, אנשים, שנתפסו כגנבים ומעלימים כספי אגודות, צפים ועולים שוב בחוצפה. זף טען, שהוא מכיר היטב אגודות ציוניות, שנוסדו מלכתחילה כ"מנגנון לגניבה"... "אותי הם מזמינים לנאום באסיפות, שהם מארגנים", כותב זף, "לשלם אין להם כמונן רצון) אני בא ונואם בכל האסיפות שאני מוזמן אליהן, ולבי שותת דם, כי אני יודע מראש, שהכסף הנאסף שוקע בכיסי הגנבים האלה".²¹

גוטהייל התחמק מלדבר עם זף על המכתב מהרצל, שהכיל המלצה שתסודר לו משכורת קבועה. על זה מגיב זף במכתבו אל הרצל: "עלי לבוא לידי מסקנה מוחלטת, כי מהפרופ' גוטהייל אין לצפות כלום בשטח הציונות". במכתב אל ידידו ד. סוחובולסקי כתב על מזכיר הפדראציה מוריסון, כי הוא "ידוע כאיש נוכח ורמאי". על גזבר הפדראציה כ. שרהזון כתב: "ידוע פה לאיש שאינו מחזיר לעולם את כסף הנדבות שבא לכיסו".²² זף חש שראשי הפדראציה אינם רוצים שיופיע לפני הקהל. על מתחרהו מאסלאנסקי כתב לאותו ידיד, כי "הוא איש בתכלית

20. המכתב מיום 12.11.1900 בתיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 314.

21. מכתבו אל הרצל 14.11.1900 שם.

22. מכתב אל ד. סוחובולסקי מיום 5.12.1900, בספריה הלאומית, קובץ דברים שונים,

הפשטות, ואין לו כל מטרה בעולם חוץ הכסף בלעדו"; כל מעייניו של מאסלאנסקי הם שלא יתפרסם בקהל מטיף אחר. במכתב מאוחר יותר אל הרצל, תיאר זף את מאסלאנסקי כמי שהיה "מלמד", מורה עברי לילדים, שלא קיבל מלבד התנ"ך שום השכלה לגמרי; הוא סיגל לעצמו להטוטים של גואמים, רכש לעצמו סוכנים, המסדרים בעד תשלום שיוזמינהו לגאום, והוא מפרסם על הופעותיו מודעות בנוסח אמריקאי צעקני ביותר.²³ הוא קינא במאסלאנסקי על שום שקיבל הכנסות ניכרות מהרצאותיו.

זף הרגיש את עצמו נרדף ונדחק על-ידי ראשי הפדראציה. באסיפת עם גדולה כאלום 'Copper Union' ראה, שגוטהייל ורעייתו יצאו מהאלום ברגע שהוא עלה לגאום. לאחר שנאם חמש דקות, ראה את מאסלאנסקי ניגש אל י. ד. מוריסון שישב בראש. זף הרגיש, שמאסלאנסקי מבקש שיפסיק את נאומו. אחרי 12—14 דקות ביקש מוריסון מוזף, שיסיים את דבריו, אולם זף פנה אל הקהל וממנו נשמעו קריאות שימשיך. זף זכה לתשואות. הוא ראה את פני מאסלאנסקי מחוורים כסיד, ראה אותו רץ אל המנגנים ומבקשם שיתחילו לנגן. זף ראה בזה רצון להשתק את הקריאות "הידר, זף!".

זף התחיל מתבטא בהריפות נגד ראשי הפדראציה לא רק במכתבים אל ידידיו אלא גם בשיחות. לאוני הפרופ' גוטהייל הגיעו שמועות, כי זף תוקף בהופעותיו הפומביות את ראשי הפדראציה, ובמיוחד אותו ואת אשתו, שהיתה פעילה באגודות נשים ציוניות. זף פעל גם להתחלשת הקשר בין האגודות לבין הפדראציה. כעילה שימשה בעיית כספי השקלים. אגודת "חובבי-ציון", שנצטרפה לפדראציה לא בלב שלם, התחילה לדרוש שיינתן לה לעיין בפנקסי החשבונות של הפדראציה, אם כי יושב-ראש האגודה יכול היה לעשות זאת כחבר מועצתה.²⁴ המועצה דחתה דרישה זו. האגודה עזבה כעבור זמן-מה, לפני הוועידה הארצית הרביעית (יוני 1901), את הפדראציה.

6. התקרבות אל חוגי הפועלים

זף התקרב אל חוגי הפועלים והוא שייסד, כפי שמשער ע. פליישמן בכתבתו ב'המליץ', את אגודת "פועלי-ציון".²⁵ אגודות כאלו של פועלים לא היו סוציאליסטיים, גממתן היתה להפיץ את הרעיון הציוני בקרב הפועלים.²⁶ הסוציאליסטים היהודים הבלתי-ציונים באמריקה הביעו בעיתונותם את הוקרתם לזף, אם כי הסתייגו מציונותו, ואילו את מאסלאנסקי תקפו. מאסלאנסקי הלך יד ביד עם כ. שרהזון, שעיתונותו החרדית נלחמה בסוציאליזם, באנארכיזם ובדעות רדיקאליות

23. מכתב זף אל הרצל, מיום 7.7.1901 תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 325.

24. מכתב גוטהייל אל הוועד-הפועל בווינה, 3.1.1901, מס' 241.

25. המליץ, גליון 289 מיום כ"ב טבת תרס"א (13.1.1901).

26. עיין במחקרו של ל. שפיזמן בספר 'די געשיכטע פון דער ציוניסטישער ארבעטער באוועגונג אין צפון אמעריקע, א, ניו-יורק 1955, עמ' 96. (להלן יצוטט הספר: 'שפיזמן').

אחרות, שהביאו עמהם מהגרים מרוסיה. עתונו של שרהזון 'ידישעס טאגעבלאטט' הפסיק לפרסם כתבות על הופעותיו של זף. זף היה רגיש מאד לבעיית הפרסום. הוא ראה שאת הופעותיו של מאסלאנסקי מפרסמים עתונו של שרהזון, ואילו אותו מבקשים להשכיח. חיפש אפוא מקום לפרסום בעיתונים שהתחרו בשרהזון.

זף הוזמן לימים 15—16 בדצמבר 1900 לבאלטימור, הופיע שם פעמיים באסיפות ודבריו עשו רושם. יותר ממאה חברים חדשים נרשמו באגודה הציונית ונמכר מספר ניכר של מניות הבנק.²⁷ הוא נפגש עם העסקנים המקומיים ומצא שם קבוצה של אנשים מסורים לרעיון, כגון ד"ר פוקס, אבל, הרב ד"ר שפר ועוד.

זף התחיל פועל למען ייסוד אגודת גוער ציונית גדולה. ייסד אגודות קטנות כאלה בניו-יורק מבני הגיל 10—16. החל לפעול גם בקרב הסטודנטים היהודים. במכתב אל הרצל סיפר זף, כי הדפיס על חשבונו הפרטי ושלח להפצה חמישים אלף עלונים ובהם קריאה אל הגוער להתארגן ב"אגודת ילדים ציונית".²⁸

בניו-יורק רבתה והלכה המתיחות בין זף לבין ראשי הפדראציה. למסע נגד זף נצטרף יצחק אלן (Allen), משפטן צעיר, שנבחר ליושב-ראש איגוד אגודות ציוניות בניו-יורק (Associated Zionists of N.Y.). באסיפה של איגוד זה, שהיו נוכחים בה גם ראשי הפדראציה, לא הזכיר אלן בדו"ח שלו את פעולת התעמולה של זף בעיר. הדבר הרגיו מאד את זף. הוא ביקש רשות-הדיבור מגוטהייל, שישב בראש, אולם מבוקשו לא ניתן לו. גוטהייל יצא אחר-כך מן האולם, ואלן שנטל לידיו את ניהול האסיפה הודיע, כי הגזבר ימסור דו"ח כספי ובוזה תסתיים האסיפה. זף ניגש אז אל הבמה ודרש בקול רם רשות-הדיבור. הקהל מחא לו כף, ונשמעו דרישות, שיינתן לו לגאום. זף תקף את ראשי הפדראציה. הוא אמר, כי האיש העומד בראש התנועה הציונית באמריקה, חייב היה להושיט סיוע מוסרי לפעולות האיש, שנשלח במיוחד על-ידי הוועד-הפועל בווינה לשם תעמולה. זף דרש, שיגידו בגלוי בפני כל, אם יש משהו נגדו. גוטהייל, שעמד ליד הדלת, לא הגיב על דרישה זו, הוא ענה רק, שיצא מהאסיפה. זף הוסיף לגאום ומתח ביקורת על דברי גוטהייל ומאסלאנסקי, שאמרו באסיפה זו, כי חוסר הכסף אינו מאפשר לפתח כראוי פעולה ציונית. הוא טען, כי לא הכסף הוא העיקר, העולם עומד לפי התלמוד על שלושה דברים אחרים; ראשי הפדראציה דואגים לפרסום שלהם ואינם מאפשרים לאנשים פעילים אחרים לפעול בתפקידים מתאימים בפדראציה; תנועה קמה, כשבראשה עומדם בעלי לב הם, מלא אהבה ואידיאליזם ובעלי ראש חושב מחשבות, וכשאין תנועה אין גם כסף. זף הודיע קבל עם, בתוקף ובקול מורם, כי הוא מוותר על כל עזרה מוסרית, הוא מרגיש את עצמו חזק למדי לפעול בלי כל עזרה.

כתבה על האסיפה הופיעה בעתון יידי בניו-יורק, חתומה בשם "אנאמתער ציוניסט" (ציוני אמיתי). אני משער, שכתב אותה זף בעצמו. שם הכתבה: "במחנה

27. כתבה מבאלטימור בשבועון 'Die Welt' (1901), גל' 1.

28. מכתב מאת זף אל ד. סוחובולסקי (1901) 6.1 בספריה הלאומית, קובץ דברים שונים מס' 690. מכתב זף אל הרצל, 25.1.1901, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 320.

הציונים. הרב מאסלאנסקי וד"ר גוטהייל צועקים 'כסף' ומר זף צועק 'לב'".²⁹ זף כתב אל הרצל על ביקורו בפילאדלפיה ועל האסיפה בניו-יורק וצירף קטע מהעתון, שנתפרסמה בו הכתבה. מראשי הפדראציה, כתב, אין מה לצפות, הם מעוניינים רק לפרסם את עצמם על-ידי עסקנותם. על כ. שרהזון סיפר, ששמע מפי הרב ד"ר שפר, כי נבחר לגובר, לאחר שאיים שירדוף את הציונות. את שרהזון כינה זף במכתבו "גנב", או "רמאי" (Spitzzub), ואילו את אלן "ברנש גס ומנוול". על האסיפה בניו-יורק כתב, כי באותו ערב הראה גוטהייל, כי אינו מתחשב בהמלצות ובהוראות מווינה. "אני הראיתי לו", כותב זף, "על-ידי הופעתי הגלויה וכן על-ידי מחיאות הכפים הרועשות של הגאספים, שהוא חדל למעשה כבר מזמן להיות המנהיג — ושאני כאן חזק כבר הרבה יותר מאשר מישהו יכול היה לחלום".

זף התחיל פועל במגמה להחליש את האיגוד הניו-יורקי של האגודות הציוניות. שתי אגודות עזבו את האיגוד בהשפעתו. אגודות, שהיו נאמנות לאיגוד, חדלו להזמינו. כשערכה האגודה "בני-ציון" חגיגה גדולה בימי חג החנוכה, אף לא הזומן. עקיבא פליישמן הביע תמיהתו על כך בכתבה ושאל "מדוע זה נפקד מקום המטיף הלאומי האהוב מר זאב".³⁰ כנגד זה היה זף ראש הגואמים בחגיגה של "פועלי-ציון". באסיפה של אגודת "אוהבי-ציון" ביום ה-12 בינואר 1901 נתקבלה החלטה להביע תודה לוועד-הפועל בווינה על אשר שלח לניו-יורק גואם כה חשוב כמו זף. במכתב אל הוועד-הפועל הביעה האגודה את התקווה, כי זף יעשה את אמריקה לנושאת הדגל של הציונות.³¹

7. שביתת פועלי המאפיות

זמן קצר אחרי חג החנוכה, בתחילת ינואר 1901, פרצה בניו-יורק שביתת פועלי המאפיות היהודיים. ניהלו את השביתה הסוציאליסטים, שיוסף בארונדס עמד בראשם. עתונו של כ. שרהזון נקט עמדה נגד השובתים, זף התייצב לימנם. הוא הופיע ביום ה-21 בינואר באסיפת עם יחד עם יוסף בארונדס. בעלון מודפס, שהופץ בקהל, נאמר (ביידיש), כי יופיע "החבר ברונדס והרב ר' יוסף זאב, הנציג הציוני בניו-יורק של הוועד בווינה" (דער ציוניסטישער דעלעגאט פון דעם ווינער קאמיטעע אין ניו-יארק). ראשי הפדראציה לא רצו להכניס את הציונות לתוך מאבק זה. זף כנגד זה עורר אגודות ציוניות לתמוך בדרישותיהם הצודקות של השובתים. עשר אגודות ציוניות, בתוכן "אוהבי-ציון" ו"פועלי-ציון", פרסמו ב'פארווערטס' כרוז ביידיש ובעברית נגד ה'טאגעבלאט' של שרהזון. בכרוז הואשם העתון, שהוא תומך בזמן הבחירות במדינה ב"טאמאני הול" (המנגנון של המפלגה הדמוקראטית לצורכי בחירות) ועכשיו מכר את עצמו לבעלי המאפיות. הציבור

29. קטע מהעתון, כנראה, ה'פארווערטס', מצורף למכתב מאת זף אל הרצל, בלי תאריך, אחרי ביקורו בפילאדלפיה, בתיקי המשרד הציוני בווינה מס' 317.

30. 'המליץ', (1900), גל' 289.

31. המכתב מיום 15.1.1901, בתיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 320.

נקרא בכרוז להחרים את העתון ולא לקנות מצרכים, שמודעות עליהם מתפרסמות בו. האגודות הציוניות המדוברות הודיעו גם על כינוס אסיפת מתאה נגד ה'טאג-בלאט', גוטטהייל התערב, ובהשפעתו נקראה אסיפה זו לא כאסיפת מתאה אלא כאסיפת הסברה ציונית רגילה. זף נאם באסיפה זו על הצורך בפראקציה אוהדת לפועלים בתוך התנועה הציונית באמריקה. האגודה "בני-ציון" פרסמה ב'טאג-בלאט' הודעה חריפה נגד זף. בהודעה נאמר, כי הוא אדם בלתי אהראי, שהציונות שלו מהולה באנארכיזם. באותו עיתון נתפרסם מאמר, שבו נאמר בין השאר, כי זף תקף פעם את הד"ר הרצל ואת הוועד-הפועל הציוני על כך שלא רצו למנות אותו לנציג באמריקה עם משכורת מתאימה. גוטטהייל ראה עצמו נאלץ לפרסם קריאה אל הצדדים היריבים להפסיק את המלחמה. הוא גינה את האגודות הציוניות, שהתערבו בעניינים שאינם שייכים לתחום פעולתן.³²

להרצל הגיעו ידיעות על המאורעות הן מזף והן מגוטטהייל. זף כתב להרצל מיד לאחר שפרצה השביתה כי היא נתמכת לא רק על-ידי האיגודים המקצועיים, אלא גם על-ידי רבנים חשובים, על-ידי משרד הבריאות של הממשלה (Board of Health)) ועל-ידי נוצרים חשובים; העיתונות היהודית כולה, לא רק של הפועלים, פרסמה מאמרים וזעקים עד לב השמים על מצב פועלי האפייה, ורק העיתון של שרהזון, שקיבל כמה דולרים מלוכלכים, יצא נגדם. עמדתו של שרהזון היא לדעת זף, שערוריה, הפוגעת בכל התנועה הציונית באמריקה, כי שרהזון תופס עמדה חשובה בפרדראציה הציונית.³³

גוטטהייל שלח מברק אל הרצל, שיעכב כל פעולה וכן מתן כל תשובה על מכתבים מזף. במכתב הסביר גוטטהייל, שמזמן שובו מאירופה בחורף מדווחים לו שזף תוקף בנאומיו את אמריקה ואת העם האמריקאי והוא נעשה על-ידי זה בלתי אהוד, ביהוד על הציונים הצעירים; מזמן שהפרדראציה לא מילאה את דרישתו למשכורת חודשית, התחיל תוקף את הפרדראציה בכללה ואותו במיוחד. גוטטהייל הוסיף באירוניה "ובאמת, דעתי האישית היא, כי האיש הזה אינו שפוי בדעתו" ("In fact, my private idea is that the man is no[t] in his right mind"). זף טוען, כותב גוטטהייל, כי הוא נציג של הוועד-הפועל בווינה, דבר שאינו נכון בהחלט; בזמן האחרון גרם לאי-נעימות על-ידי השתתפות בשביתה פועלי המאפיות; הוא עבר לגמרי אל מחנה הסוציאליסטים, ויחד עם בארונדס השתדל להטיל הרם על עתוני שרהזון; התנועה הציונית באמריקה השיגה בשנה שעברה הישג חשוב בזה, שעתוני שרהזון התחילו תומכים בה, ואילו תעמולתו של זף נגד עיתונים אלה עלולה לגרום לכך, שנפסיד את תמיכתם; זף שייך לאותם האנשים המסכסכים (disturbing elements), המסוגלים לאסוף סביבם מספר אנשים שיתמכו בהם, והוא יכול להשיג התימות על תעודות, שהוא יכתוב אותן.

32. מחקרו של ל. שפיזמן, עמ' 98—99.

33. המכתב, בלי תאריך, בתיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 317.

זף יכול לכתוב לך, ממשיך גוטהייל במכתבו אל הרצל, כי ייסד כל מיני אגודות, אולם עד כמה שידוע לנו קיימות אגודות אלו על הנייר. גוטהייל סבר, כי זף אינו צריך ליהנות מתמיכת הוועד-הפועל הציוני בפעולתו האופוזיציונית לפדראציה. אם יוסיף זף לנהוג כמו שהוא נוהג עכשיו, הודיע גוטהייל, עלי יהיה לפרסם בפומבי, כי אני מבטל את ההמלצות שנתתי לו.³⁴

8. מלחמה ושביתת נשק

ראשי הפדראציה פרסמו בעיתונות הודעה המכחישה, כי זף הוא נציג הוועד-הפועל בווינה. לפי זף, כתבו מתנגדיו בעיתונות, כי ד"ר הרצל והוועד-הפועל הציוני אינם יודעים כלום על אישיותו, ולא שוחחו אתו אף פעם, ושהוא בכלל אדם מופקפק (obscure).³⁵

זף פנה אל הרצל בבקשה לשלוח לו ללא דיחוי אישור בכתב, כי נשלח על-ידי הוועד-הפועל הציוני לשם תעמולה וארגון קבוצות שוקלים חדשות.³⁶ הרצל נשאל מאגודת "אוהבי-ציון" בניו-בדפורד (New Bedford, Mass.), אם הנואם העממי המפורסם, המעורר את האהבה לציון, הוא באמת ציר שלוח מהוועד-הפועל או שזה שקר, כפי שטוען אויב ציון אחד, הפוגע בגסות בכבודו של זף.³⁷ שאלה זו נשלחה בהשראתו של זף, ובכינוי "אויב ציון" לאיש המתחפש כאוהב ציון, הכונה בוודאי ליצחק אלן, שזף ראה בו את האיש המסוכן נגדו. לדברי זף במכתבים, שכתב כעבור זמן-מה אל הרצל, סבב סטודנט זה למשפטים על-פני בתי-הכנסת וסיפר, כי זף מרצה באגודה "אוהבי-ציון" על תולדות עמנו בגילוי ראש, וכן ראה אותה שותה כוס קפה בלי כיפה על ראשו; אותו "סטודנט מלוכלך", סיפר לראשי הפדראציה, כי זף מגדף אותם ואת כל הפדראציה בפומבי, באסיפות; הוא שלח מכתבים אנונימיים לכל מקום, בהם השחיר את שמו של זף, ונתמך בפעולה זו על-ידי האגודה "בני-ציון".³⁸ גוטהייל שלח מברק אל הרצל, שלא יענה על מכתבים של זף ואחרים.³⁹ במכתב אל הרצל כתב גוטהייל, כי הסערה שתולל זף גרמה לו טרדה רבה, לילה אחרי לילה חייב הוא לקבל משלחות מן האגודות השונות בשל פעולתו של זף, שגרמה לקרע במחנה הציוני.⁴⁰

גוטהייל ביקש למצוא פתרון לבעיה. הוא ראה את האגודות הציוניות מסתבכות במלחמה ביניהן בגלל עניין, שאינו נוגע כלל לציונות ורצה לבוא לידי עמק-השווה עם זף, שנעשה פופולארי מאד. הוא הזמין אותו אליו, אבל זף לא בא. גוטהייל הזמין לביתו לישיבה אחדים מראשי התנועה הציונית בניו-יורק. הם

34. המכתב מיום 24.1.1901, שם, מס' 241.

35. במכתבו של זף אל הרצל מיום 7.7.1901, שם מס' 325.

36. מכתב זף אל הרצל, 25.1.1901, שם, מס' 320.

37. המכתב מיום 4.2.1901, שם, מס' 318.

38. מכתב זף אל הרצל מיום 11.3.1901, 7.7.1901, שם, מס' 320, 325.

39. המברק מיום 28.1.1901, שם, מס' 241.

40. מכתב גוטהייל אל הרצל, 25.1.1901, שם, מס' 241.

חיוו דעתם, כי יש לשים קץ לפעולתו של זף באמריקה. גוטהייל הודיע על כך להרצל והעיר, כי זף גורם לפדראציה קשיים גדולים ביותר (embarrasement) אפילו בקרב האנשים הנאמנים; הוא חותר תחת הפדראציה ותחת האגודות המסונפות אליה; הוא גרם ששתי אגודות עזבו את "איגוד הציונים" בניו-יורק (Associated Zionists of N.Y.); הוא קשור עם התנועה הסוציאליסטית, מעידים על כך עיתונים ועלון, שבו נאמר, כי הוא מופיע יחד עם בארונדס. גוטהייל הודיע במכתב, כי יפסיק כל סיוע לזף ויפרסם זאת בעיתונות. גוטהייל היה מלא מרירות עליו ונתן לכך ביטוי בתארו אותו כאדם שלא זכה להינזך טוב, כמו רבים מאחינו מרוסיה, שגדלו בתנאים קשים במשך דורות.⁴¹

עם כל רחשי הבזו לזף ראה גוטהייל צורך להשלים אתו. הוא פרסם בעיתונות את מכתבו של הרצל אליו בדבר שליחתו של זף לאמריקה. גיסו של גוטהייל ביקר אצל זף ודיבר עמו על הצורך בשיתוף פעולה. לדברי זף אמר לו הגיס, מר ליאון: "אנו רואים שהשמיצו אותך כל הזמן; אנו רואים, שאתה הופך לכוז; אנו רוצים שתעבוד אתנו יד ביד ולא תנהל פוליטיקה משלך; אנו רואים שאלן הוא אינטריגנט נבזה."⁴² זף ענה לליאון, כי הוא מקבל את הצעתו. הם באו לידי שביתת נשק והתחיל שיתוף פעולה מסוים.

בזמן המאבק בקשר עם שביתת האופים הפסיק 'המליץ' לפרסם את הכתבות של עקיבא פליישמן. כתבות אלו נכתבו בוודאי בצורה רצויה לזף, כי פליישמן נמנה עם מעריציו, ואילו המערכת נזרה מלפרסם אותו. זף סבר, שיד יריביו באמצע. הוא פנה אל אוסישקין, שישפיע על המערכת שתוסיף לפרסם את הכתבות. זף הביע את החשד, שמא שלחו מניו-יורק ל'המליץ' שוחד, כדי שישתוק.⁴³ גם במכתבו זה נתן ביטוי לדעתו על תרבות אמריקה: חוסר אידיאליזם, שקר, צביעות חדרו לכל פינה; גניבה, גזל, שוחד וכדומה נוהגים בכל שטחי החיים הציבוריים והמדיניים. כנגד זה, מוסדות החיים הציבוריים ברוסיה הם גן-עדן בהשוואה ללכלוך השורר באמריקה. הלכלוך הגדול ביותר הוא בקרב האוכלוסיה היהודית שם, בייחוד בניו-יורק.

לפנייתו של זף היו, כנראה, תוצאות. 'המליץ' התחיל שוב מפרסם כתבות מאת ע. פליישמן.

במוצאי היום האחרון של חג הפסח ערכה האגודה "אוהבי-ציון" באולם הגדול של "Cooper Union" אסיפת מחאה נגד יק"א על שאיננה תומכת בפועל ארץ-ישראל. ניהול האסיפה נמסר לפרופ' גוטהייל, השתתף גם מזכיר הפדראציה, שהציע את ההחלטות, אולם הנואם הראשי היה זף. הקהל הביע הוקרתו לזף על-ידי מחיאת כפיים וקריאות הידד. אחרי שסיים את נאומו הוגש לו זר פרחים.⁴⁴ יוסף זף ביקר והרצה על הציונות בערים שונות באמריקה — בבוסטון, בפילא-

41. המכתב מאת גוטהייל אל הרצל, 28.1.1901, שם, שם.

42. מכתב זף אל הרצל, 7.7.1901, שם מס' 325.

43. מכתב זף אל מ. אוסישקין, 13.3.1901, ארכיון אוסישקין 10/138.

44. כתבה מאת עקיבא פליישמן, 'המליץ' (1901), גל' 123—124.

דלפיה, בבאלטימור, בטרנטון ועוד. בכל מקום השתדל להכיר את האנשים וללמוד את מצב התנועה הציונית שם.

מצבו הכלכלי הוסיף להיות גרוע. דעתו על ארצות-הברית נשארה שלילית והוא נתן לה ביטוי במכתביו אל הרצל. בארץ זו, כתב, ממלאים הכסף וההתבססות החומרית תפקיד גדול יותר מאשר בכל ארץ אחרת; ארץ זו אינה מוציאה כלל מתוכה אידיאליסטים, ואילו את היסודות הטובים, הבאים אליה, היא מקלקלת; בארץ זו לועגים בחוצפה לכל אמת ואידיאל; אין כאן יותר אמונה בלב האנושי הכנה, האוהב. בארץ זו קשה ביותר להילחם, כאשר אתה עומד בודד, בלי סיוע מוסרי ובלי בטחון חומרי, כתב זף והתכוון לעצמו.⁴⁵

באותם הימים בא לארצות-הברית בשליחותה של חברת "כל-ישראל-חברים" נסים בכר, מנהל בית-הספר שלה בירושלים. הוא נשלח לשם השגת תמיכה בחברה. הוא עבר מעיר לעיר, כינס אסיפות וקרא לתמוך בחברה. ציונים תמכו בפעולתו. באסיפת עם בהיכל "עמנואל" נאם בין השאר צ. מאסלאנסקי, שדיבר ברוח ציונית.⁴⁶ זף סבר, כי תעמולה זו עלולה להזיק לתנועה הציונית. הוא הודיע להרצל, כי בידו עובדות מסוימות, שבכר מנצל את ביקורו לשם חתירה תחת האימון בפעולתו הדיפלומאטית של הרצל ותחת הציונות. זף ראה סכנה לציונות באמריקה גם בהתרמה לטובת חברת "כל-ישראל-חברים", שכן סבר, כי "האיש הקטן", התורם את הדולר למען החברה, שוב לא יתרום אותו למען ארגון אחר. הוא הודיע להרצל, כי ישתדל להילחם בפעולתו של בכר עד כמה שכוחותיו יספיקו. זף ציין, כי נ. בכר מקבל משכורת קבועה, יש לו יד חופשית והוא יכול לפעול בלי הפסק, ואילו על מצבו החומרי שלו אינו רוצה לכתוב הרבה, כי כבר נתנסה עד כמה הרצל שם לב אליו...⁴⁷

9. מגע עם "הפראקציה הדמוקראטית"
 זף בא במגע עם "הפראקציה הדמוקראטית" שהחלה אז להתארגן על-ידי קבוצת סטודנטים שבראשה עמד ד"ר ה. וייצמן. בתחילת חודש אפריל 1901 התכנסה במינכן ועידה מוקדמת והוחל בהכנות לכינוס ועידה ולארגון האופוזיציה הדמוקראטית להרצל.⁴⁸ זף שלח לראשי הפראקציה תזכיר על מצב התנועה הציונית באמריקה. גם בתזכירו זה כמו במכתביו אל הרצל הדגיש את החומרות שבחיי אמריקה: ארץ זו איננה מוציאה מתוכה אידיאליסטים, שולטת בה רוח ה"ביזנס", רוח שהיא סכנה גדולה ביותר לעם היהודי. זף הציע לשלוח לאמריקה קבוצה של 15 עסקנים בעלי כישרון ומרץ. קבוצה זו תרכוש לה במשך זמן קצר ביותר את כל ההשפעה בקרב האוכלוסיה היהודית. הקבוצה תמשוך אחריה את היסודות הטובים, המצויים במקום, ולא תהיה זקוקה להסכמת בעלי האוטוריטה המ-

45. מכתב זף אל הרצל, 16.5.1901, שם, מס' 321.

46. כתבה מניו-יורק מיום 24.4.1901, בשבועון *Die Welt* (1901), גל' 19.

47. המכתב מיום 16.5.1901, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 321.

48. על פראקציה זו עיין בספרי, 'אופוזיציה להרצל', ירושלים תש"ך.

קומיים, שהם ברובם נוכלים ומנוולים. תודות לחופש הדיבור, העיתונות והארגון ניתן לעשות באמריקה הרבה, אולם חשוב שיינתנו לאחדים מקבוצה זו אמצעים מספיקים לקיומם. זה הציע הצעות אחדות לפעולות: הוצאה-לאור של בטאון ציוני טוב; תעמולה ציונית בקרב הסטודנטים; ייסוד בתי-ספר יהודיים אחדים לדוגמה; בחירה של צירים ציוניים לפרלמאנט האמריקאי (הקונגרס).⁴⁹ ברעיון של הכנסת העניין הציוני לתוך המדיניות האמריקאית — דגל זה גם בשנים הבאות.

במהצית חודש יוני עמדה להתכנס בפילאדלפיה הוועידה השנתית הרביעית של הפדראציה הציונית באמריקה. בידיעות הוועד-הפועל, שנתפרסמו בשבועון 'Die Welt' (גליון 16), מופיע שמו של זה בין אלה שינאמו בזמן הוועידה. יצחק אלן, שזף ראה בו את האיש החותר תחתיו, רצה גם הוא להשלים אתו. לדברי זה, במכתב אל הרצל, שלח אלן אליו תבר אחד של אגודת "אוהבי ציון" עם הצעת שיתוף פעולה, מפני שרצה להיבחר למוזכיר הפדראציה. זה מביא במכתב המדובר את דברי החבר-המתווך: "הגידה-גא לזה, כי כל האינטריגות שניהלתי נגדו לא היו מפני שאני שונאו, אלא היתה זו רק מכונה שלמענה פעלתי".⁵⁰ כינון שעמדתו של זה נתחזקה, מוכן היה אלן להצטרף אליו ולפעול בכיוון חדש. זה דחה את ההצעה.

זה השתתף בוועידה כציר מטעם האגודה "עטרת-ציון" בניו-יורק. הוא נבחר לוועדת ההחלטות, השתתף בוויכוחים, ונאם באסיפת עם גדולה שערכו ציוני פילאדלפיה. כשהציע אחד הצירים, שכל ציר מאמריקה לקונגרס הציוני יהיה חייב באישור מהוועידות השנתיות, יצא זה נגד ההצעה. הוא טען, כי לכל זרם זכות להיות מיוצג בקונגרס. המציע הסיר את הצעתו. באסיפת העם היו מאסלאב-סקי וזה הנואמים בידיש וזכו למחיאות כפים ממושכות. זה נמנה עם עשרת סגני היושב-ראש של הפדראציה, שנבחרו בוועידה, יחד עם מאסלאנסקי, כ. שרהוון ואחרים. גוטהייל נשאר יושב-ראש ויד. מוריסון מזכיר-הכבוד.

בישיבה ראשונה אחרי הוועידה מינה היושב-ראש ועדת תעמולה בת חמישה חברים, בתוכם מאסלאנסקי וזה.⁵¹

10. ייסוד איגוד "הציונים המאוחדים" בניו-יורק עם כל הכבוד, שנחל זה בוועידה, והופעותיו יחד עם מאסלאנסקי, לא חדל מלראות באיש זה את מתחרהו הראשי. מצבו הכלכלי היה ירוד מאד. יוצאי קהילתו בקונסטנטיין-ישן בניו-יורק מינו אותו לרבם. אולם עדה קטנה זו לא היה לאל ידה לקצוב לו משכורת הגונה. חבריו בביאליסטוק לא השיגו מהרצל את מבוקשם, הרצל ענה להם באופן כללי, כי אכן דרוש שבאמריקה תתנהל

49. התזכיר, מיום 23.5.1901, ברוסית, בלתי שלם, בגנוך וייצמן, רחובות.

50. המכתב מאת זה אל הרצל, 7.7.1901, בתיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 325.

51. דו"ח מהוועידה, נדפס כתוספת לגליון א' של 'The Maccabean' באנגלית ובידיש ('דער מכבי'); Die Welt, גל' 27, מיום 5.7.1901. כתבה מפילאדלפיה.

תעמולה והשתעמלן יקבל שכר. זף ביקש את חבריו אלה, שיכתבו שוב אל הרצל בעניין שכר קבוע בשבילו. כמו-כן ביקשם, שיזכירו למשה קליינמן את דבר חוברת התעמולה שמסר לו. קליינמן הבטיח להדפיס את החוברת במשך ששה שבועות, והוא אינו מדפיסה, אינו משלם את שכר הסופרים ואינו מחזיר את כתב-היד,⁵²

זף הדפיס לו טפסים למכתבים ועליהם מתנוססים תארייו: נציג הוועד הציוני המרכזי בווינה, סגן-יושב-ראש של הפדראציה של ציוני אמריקה, רב של קהילת "אנשי אלט-קונסטנטין" בניו-יורק.

לבו של זף לא היה שלם עם ההנהגה של הפדראציה, שבה היו פעילים מתחריו ויריביו, כמו מאסלאנסקי, שרהוון ואלן. הוא יום אפוא הקמת איגוד של אגודות ציוניות בניו-יורק, שיתחרה ב"איגוד הציונים", שבראשו עמד אלן.

זף כתב מכתב ארוך אל הרצל ובו חזר על האשמותיו נגד צבי מאסלאנסקי ויצחק אלן. במכתבו ציין, כי הוא כותב כל זאת, מפני שרק עכשיו נתבררו לו כל החתירות שלהם תחתיו. זף חזר במכתבו זה על הקריאה, שקרא כבר לא פעם, להרצל לבוא לאמריקה בעצמו ולראות מהו המצב.⁵³ במכתב שני הסביר להרצל, כי המריבות בין האגודות הציוניות בניו-יורק מקורן בזה, שהסכסכנים והנוכלים (Schuffen) תופסים את המשרות בידיהם. "סוף סוף", מודיע זף, "לקחת לידי את העבודה לאחד את האגודות המפורדות בניו-יורק". כעבור יומים עמדה להתכנס ועידה לשם הקמת הארגון החדש. זף ביקש את הרצל, שיכתוב מכתב-תודה למוציאים לאור של שני עיתונים, 'אבענד פאסט' (ספירשטיין) וכן 'Jewish Herald' (מינץ, ברודי ושותפיהם) על תמיכתם המוסרית בעבודתו הציונית של זף. "אין לך מושג באיזה תנאים אני עובד", כתב זף "אינני מקבל מהסתדרות [הציונית של ציוני אמריקה!] אף סנט עזרה, האם לא תתן לי גם עזרה מוסרית זו?"⁵⁴.

זף פנה גם אל מ. אוסישקין ותיאר לפניו תמונה קודרת של התנועה הציונית באמריקה. אוסישקין ענה לו במכתב, שבו קבל על פעולתם המועטה של ציוני ארצות-הברית.

מכתבו של מ. אוסישקין עודד את זף. ביום ה-26 באוגוסט 1901 נקראה אסיפה של נציגי האגודות, שנצטרפו ל"ציונים הנאחדים מגיו-יורק הגדולה" (United "Zionists of greater New-York"). בין 12 האגודות האלה היו "אוהבי-ציון" ו"פועלי-ציון". האסיפה החליטה לפרסם ב'המליץ' מכתב-גלוי, שבו יוסברו הסיבות למיעוט הפעולה הציונית בארצות-הברית. את המכתב הגלוי שלח לפרסום ע. פליישמן. במכתב שנחפרסם בגליון מיום י"ה בתשרי תרס"ב (1.10.1901) ונכתב ברוח השקפתו של זף נאמר: "אין לך שום ארץ אחרת בעולם, אשר בה יגדל כוח ההון, ופעולת הכסף והרכוש תהיה כל כך חזקה בכל מקצועות החיים והחברה

52. מכתב זף אל ד. סוחובולסקי, 20.8.1901, בספריה הלאומית, קובץ דברים שונים, מס' 690.

53. המכתב מיום 7.7.1901, תיקי המשרד הציוני בווינה, מס. 325.

54. המכתב מיום 16.7.1901, בארכיון הרצל.

והמדינה כמו בארצות-הברית"; התוצאה מזה, כי אי-אפשר כמעט לגמרי לפעול שם למען רעיון נשגב, אם אין בידי העסקנים אמצעי-כסף רבים; תהום מפרידה בין העשירים ובין מעוטי היכולת. ביחוד מורגש הפער בקרב האוכלוסיה היהודית, והעשירים עומדים מרחוק לכל דבר יהודי-לאומי.

למכתב הגלוי נוספו דברי שבה לזף, העושה גדולות למען הפצת הציונות באמריקה למרות המעצורים וההפרעות, "וגם מתנגדיו העטלפים ומורדי האור או סתם שונאי ציון", נאמר במכתב, "גם הם לא יהינו להטיל ספק באמונתו וישרו".

במחצית חודש ספטמבר היו שייכים כבר ל"ציונים הנאחדים מניו-יורק הגדולה" 14 אגודות. ליושב-ראש נבחר י. בנימינס, אחד מחסידיו של זף. הארגון החדש פתח מועדון למכירת מניות הבנק בתשלומים קטנים (Share Club). הארגון כתב אל הרצל מכתב ושאל אותו על ההכנות לקונגרס הבא, כי לא שמע כלום על זה מראשי הפדראציה. למכתב הכניסו גם דברי שבה לזף בדומה לשבחים שפורסמו ב'המליץ'.⁵⁵

זף המשיך בפעולת התעמולה שלו. בתחילת אוגוסט 1901 נאם בנורפולק בבית-הספר של "בני-ברית" וגרם להצלחת הפעולה הציונית בעיר זו.⁵⁶ בחודש אוקטובר הופיע יחד עם מאסלאנסקי באסיפת-עם, שאירגנה האגודה "עזרת חובבי-ציון" בבאלטימור (Baltimore, Md.).⁵⁷ בניו-יורק הרצה באסיפה גדולה באגודה "תפארת-ציון", אחת האגודות המשתתפות בארגון "הציונים הנאחדים".⁵⁸ יצחק אלן מתה ביקורת על אגודה זו בסקירה על האגודות בניו-יורק, שפרסם ב'המכבי'.⁵⁹ אגודה זו, כתב אלן, כשמבקשים ממנה חמישה דולר לאיזה צורך, עונים חבריה שאין להם, אבל בוועידת האגודות הם מחווים דעה ומפריעים לאיחוד.

במועדון האגודה "אוהבי-ציון" בניו-יורק תלו בחודש אפריל 1902 תמונה של פרץ סמולנסקין. לרגל המאורע נאם זף נאום מזהיר על הסופר הנערץ עליו.⁶⁰ זף השתתף בשיבות הוועד-הפועל של הפדראציה. בעיתון שלה 'המכבי' בידיש ובאנגלית 'The Maccabean' נתפרסמו ידיעות על פעולתו. בחודש אפריל נדפס שם בחלק היידי מאמר מאת זף בשם "מה זאת ציונות? — מסה פסיכולוגית". זף הצטרף למיסדר "בני ברית" ונהיה מפעיליו. הוא הוזמן על-ידי "לשכת הצדק", אחת הלשכות של המיסדר במזרחה של ניו-יורק, להרצות בבתי-כנסת שונים על היהדות.⁶¹

55. המכתב מיום 22.9.1901, בתיקי המשרד הציוני בווינה, מס' 325.

56. *Die Welt* (1901), גל' 37.

57. *'The Maccabean'* (1901), חוב' 9.

58. שם, 1902, חוב' 1.

59. שם, בחלק היידי, חוב' 2.

60. שם, חוב' 5.

61. 'המליץ', גל' 92, מיום ב' באייר תרס"ב (1902). כתבה מניו-יורק.

11. בואו של י. דה-האאז לאמריקה —

התבדלות "הציונים המאוחדים".

בסוף חודש מאי 1902 התקיימה בבוסטון הוועידה השנתית החמישית של הפדראציה. זף לא היה ציר לוועידה, אולם בא ונאם בידיש באסיפת-עם גדולה שנערכה בזמן הוועידה. הן זף והן מאסלאנסקי לא הוצעו למועצה.

באותה ועידה השתתף יעקב דה-האאז, שהוזמן על-ידי גוטהייל לשמש עורך ירחון הפדראציה 'The Maccabean' ומזכיר כללי שלה. הזמנה זו באה לאחר שיתוף של גוטהייל עם הרצל בזמן ביקורו באירופה בסתיו של השנה שעברה. אני מניח, שהרצל שיכנע את גוטהייל, שדה-האאז ישתף פעולה ויביא תועלת רבה לפדראציה, בו בזמן שזף לא הצליח להשתלב בעבודה כרצוי לה. הרצל סבר, כפי שראינו ממכתבו אל ידידיו של זף בביאליסטוק, כי דרוש שלוחת-עמלן באמריקה, שיקבל שכר ויוכל להקדיש את כל זמנו לתעמולה. בפגישתו הראשונה של דה-האאז עם זף אמר לו זף: הלבבות באמריקה מאבן! דה-האאז ראה לפניו אדם מלא מרידות.⁶² לדה-האאז נודע, כי זף עומד בריב עם רבים.

אחרי הוועידה מסרו זף וד"ר ליפמן דו"ח מפעולותיהם באגודת "חובבי-ציון" בניו-יורק. דה-האאז נאם גם הוא באסיפה זו של האגודה.

בואו של דה-האאז לארצות-הברית שימש מפנה ביחסים שבין הפדראציה ובין האגודות המתבדלות ועסקניהן. דה-האאז חקר את המצב בתנועה. שמע על התבדלות האגודות, בעיקר בניו-יורק, מהפדראציה ועל אנשים המסכסכים נגד ראשיה. דה-האאז ביקש את עצתו של הוועד-הפועל בווינה ועזרתו. יעצו לו לפעול באופן רדיקאלי ולהיפטר מהיסודות המפריעים. זף נכלל בוודאי ברשימת האנשים האופוזיציוניים. ב"יום השקל", שנקבע ליום ה-9 בנובמבר 1902 לכל האגודות, נעדר שמו מרשימת הנואמים.⁶³

הקרע בין זף והאגודות שתמכו בו לבין ראשי הפדראציה לא איחר לבוא. "הציונים הנאחדים של ניו-יורק הגדולה" באו באביב 1903 במגע עם האיגוד של קהילות ציוניות בהנהגתם של י. בלוסטון והרב ה. קליין, איגוד שהיה בעל גוון חרדי, לשם הקמת פדראציה ציונית נפרדת באמריקה. לפי התקנות שהותקנו בקונגרס הציוני החמישי מותר היה לחמישים אגודות, שיש להן לפחות 5,000 שוקלים ליצור פדראציה כזאת. בוועידה הארצית השנתית השישית בפייטסבורג, בחודש יוני 1903, לא השתתף זף ולא השתתפו האגודות המאוגדות ב"הציונים הנאחדים של ניו-יורק הגדולה". כעבור חודש ימים קיימו אגודות אלו יחד עם "איגוד קהילות הציוניות" ועידה משלהם בניו-יורק. השתתפו בה בעיקר חוגים חרדים ויוצאי מזרח-אירופה. דה-האאז אמד את מספר החברים, שהיו מיוצגים בוועידה, בשש מאות בקירוב, ואת מספר מנהיגיהם בשמונה בקירוב.⁶⁴ בין

62. מאמר מאת דה-האאז על זף בירחון *The Maccabean* (1920), חוב' 3.

63. *Die Welt* (1902), גל' 52.

64. דו"ח של דה-האאז לוועד-הפועל הציוני בווינה, 15.3.1904, תיקי המשרד הציוני בווינה,

מס' 407.

מנהיגים אלה היו ד"ר י.י. בלוסטון, י. זף ויוסף דויטש. בוועידה הוחלט להקים פדראציה ציונית חדשה בארצות-הברית, שתיקרא "הציונים המאוחדים" (United Zionists). בזמן הדיונים על הקמת ארגון זה הכריז יוסף זף בנאום שלו, שאפילו יהודים חרדים צריכים לאהוד את התנועה המהפכנית ברוסיה, כי המהפכנים לוחמים למען שוויון זכויות לכל אורחי המדינה.⁶⁵

בזמן הקונגרס הציוני השישי פנה הפרופ' גוטהייל בדרישה למנוע התבדלות ופילוגים. הוסכם בין פרופ' גוטהייל ובין ד"ר אלכסנדר מארמורק, בא-כוח הוועדה המתמדת של הקונגרס, כי הבעיה תוכרע בוועידה ארצית, שעליה להתכנס במשך חודשיים, ביום ה-29 באוקטובר, בפילאדלפיה. מארמורק הודיע על הסכם זה לד"ר י.י. בלוסטון, שייצג את "הציונים המאוחדים" בקונגרס, והוא הסכים לדבר. ראשי הפדראציה הזמינו את ראשי "הציונים המאוחדים" לבוא לוועידה, אולם הם לא הופיעו. בהעדרם נתקבלה החלטה, כי אין להקים פדראציות נפרדות.⁶⁶ "הציונים המאוחדים" היו מפולגים מבפנים. הם הדפיסו שוברות-שקלים משלהם, בערכו שני "ימי שקל", אולם הם לא הצליחו למכור הרבה שקלים. הפדראציה הקימה אגודות "המזרחי" והן משכו אליהן חברים חרדים מ-24 אגודות-ציוניות, שהיו קיימות או בניו-יורק. באביב 1904 נשאר ב"ציונים המאוחדים" רק עשר אגודות, וגם הן ירדו והלכו מיום ליום. ואמנם לא הצליח הארגון החדש והוא נתחסל.

"לשכת הצדק" של "בני-ברית" ערכה ב-26 בנובמבר 1902 בניו-יורק, באולם הגדול של ה-"Hebrew Institute", סימפוזיון על הנושא "התקרבות נפוצי ישראל". היא הזמינה את הרב הרפורמי החשוב מצ'יקאגו ד"ר אמיל ג. הירש, שהיה נואם מצוין, כאיש המערב מצד אחד, ואת יוסף זף, כאיש המזרח מצד שני. הרב ד"ר הירש עמד על אחדות המוצא והאחוזה של יהודי המזרח והמערב. זף נאם נאום מזהיר, שבו אמר, כי היהודים מהמזרח רוצים בקרבתם של יהודי המערב באמריקה ובאנתנם, אולם רגש הכבוד אינו מרשה להם להגיד זאת בגלוי, פן יראו בזה המערביים גילוי רגשי הכנעה. זף זכה להבעת הוקרה על נאומו מפי הד"ר זינגר, עורך האנציקלופדיה היהודית (באנגלית).⁶⁷ הרב ד"ר הירש נהפך כעבור זמן-מה לציוני, להפתעת רבים.⁶⁸

לרגל יובל השבעים של הברון נפתלי הרץ (הוראץ) גינצבורג הקים הרמן רוזנטל, יושב-ראש האגודה לספרות "אהלי שם", ועד יובל וערך אסיפה. זף, שהיה מקרובי המשפחה של גינצבורג, הוזמן להשתתף בוועד ולנאום באסיפה. בדבריו ציין זף, כי בעל היובל תמך גם בספרות ובסופרים העבריים. בהמשך נאומו תקף את עשירי

65. במחקרו של ל. שפיזמן, לפי דו"ח ב'פארווערטס'.

66. מכתב מהפדראציה אל יושב-ראש "הציונים המאוחדים" בניו-יורק י. דויטש, 19.10.1903. מכתב מהפדראציה אל הוועדה-הפועל בווינה 4.11.1903, תיקי המשרד הציוני בווינה.

מס' 241.

67. 'המליץ' 1903, גל' 19, 28, כתבה מאת עקיבא פליישמן.

68. שם, שם, גל' 138—140, בכתבה על ועידת ציוני אמריקה בפייטסבורג.

היהודים באמריקה על שאינם תומכים בסופרי ישראל וספרותו.⁶⁹

12. פרעות קישינוב

הפרעות בקישינוב בחג הפסח תרס"ג (1903) זעזעו את זף עד עומק נפשו. אגודת "פועלי-ציון" בניו-יורק פרסמה כרוז, שבו קראה לשלוח נציגים לוועידה, שתארגן הפגנות מחאה נגד הפרעות. בוועידה הכריז זף, כי אלה האומרים שהפגנות אינן לפי רוח היהדות, אינם יודעים את תולדות עמנו, את המסורת היהודית. הקהל ליווה את דבריו במחאות כפיים סוערות.⁷⁰ זף הופיע באסיפות ותיאר תיאורים מוזעזעים מזוועות הפורעים. התמונות, שהיה מעלה באופן היסטרי בפני השומעים, היו כל כך אימות באכזריותן, עד שנשים היו מתעלפות, ואילו גברים היו רוגזים ומגדפים אותו על תיאוריו והיו עוזבים את האולם. התנהגות זאת שלו גרמה, שהיה צורך לדרוש ממנו, שיהיה אחראי יותר למעשיו. לדברי לואי ליפסקי, שהכיר היטב את זף, נדמה היה, שהאיש הזה נמצא או במצב של הפרעה נפשית רצינית.⁷¹ זף השתתף בפעולות פועלי-ציון בניו-יורק, שלבשו גוון סוציאליסטי. בשבת נחמו תרס"ג (8 באוגוסט 1903) השתתף בהופעה פומבית ראשונה של פועלי-ציון אלה, יחד עם יוסף בארונדס והסטודנט בובקוב מפטרבורג.⁷² זף היה משתתף גם אחר-כך באסיפות פועלי-ציון והיה נואם נאומים נלהבים על נושאים לאומיים.⁷³ הוא התיידד עם אברהם גולדברג, אחד מראשי פועלי-ציון. הוא לא נהיה לאחד ממנהיגי תנועה זו.

13. דעיכת כוכבו

כוכבו של יוסף זף כנואם ותעמלן ציוני דעך והלך, ואילו כוכבו של יריבו מאסלאנסקי, התחיל זורה ביתר שאת. זף נשאר האופוזיציונר, מאסלאנסקי — השוחה עם הזרם. זף היה מוצא בקושי עיתון שיתמוך בו, ואילו מאסלאנסקי יסד בעצמו בשנת 1902 עיתון גדול ביידיש ובאנגלית, וגם כשנסגר עיתונו אהרי שנתיים נתנה מתמיכת עיתונים. את זף חדלו לכנות בשם "רב" (Reverend), כי היה מתפלמס עם רבנים אורתודוקסים בענייני דת ותוקף אותם, ואילו את מאסלאנסקי היו גם אחר-כך מכנים "רב". אחרי הופעותיו ההיסטריות בקשר עם פרעות קישינוב חדל להיחשב לנואם חשוב; הוא נמחק מרשימת הנואמים שהפדראציה המליצה עליהם, ואילו מאסלאנסקי הוסיף להופיע כנואם ומרצה חשוב. בוועידה השנתית השביעית של הפדראציה (יוני 1904) השתתף עוד זף כציר מאגודה קטנה ודלה, אגודת "דורשי-ציון" בניו-יורק, נאם בוועידה (addressed the convention on industrial removal work) ונבחר לוועד-הפועל, ואילו בוועידות הבאות אינו

69. שם, שם גל' 48—49, 51, כתבה מאת ע. פליישמן.

70. במחקרו של ל. שפיזמן, עמ' 103.

71. ל. ליפסקי בספרו: 'דמויות ציוניות' (במהדורה האנגלית), ניו-יורק 1956, עמוד 207.

72. מחקרו של ל. שפיזמן, עמ' 119.

73. שם, עמ' 112, לפי זכרונותיו, של א. ליטוין.

משתתף עוד. מאסלאנסקי כנגד זה מוסיף להשתתף ולהיחשב כציוני פעיל. פטירתו של הרצל דיכאה את זף מאד. באסיפות ובנשפים של פועלי-ציון הוסיף שנים אחדות להופיע, אולם בוועידות המפלגה לא ראו אותו ולא נבחר להנהגתה. רווק, ללא הכנסה בטוחה ובלי שידע לשמור על כספו, מוזנח בתלבושתו, פה ששיניו נושרות והולכות, וריח של יי"ש נודף ממנו — לא רצו צעירות לרקוד אתו ולבוא עמו בברית נישואין.⁷⁴ יש דמיון רב בין גורלו ובין גורל המשורר הלאומי נפתלי הרץ אימבר. שניהם היו בעלי רגש לאומי חזק, שניהם נמצאו בשולי התנועה הציונית, שניהם התמכרו לטיפה המרה. זף הלמדן, שהיה קורא ושונה תמיד, הפסיק (בערך בשנת 1910) לקרוא וללמוד. רוחו כאילו נצטמקה יחד עם גופו שנחלש והלך. בכל-זאת נשאר בלבו ציוני מסור וניסה, כפי שנראה להלן, לפעול למען הגשמת מטרותיה של התנועה.

14. משתף פעולה עם "טאמאני הול" —

פעולה מדינית למען הציונות

זף התקרב אל חוגי המפלגה הדמוקראטית האמריקאית. נהפך למעריצו של מנהיגה ברייאן (William Jennings Bryan), אחד הנואמים המעולים של אמריקה. למד לדבר אנגלית ושיתף פעולה עם מנגנון הבחירות של מפלגה זו, ה"טאמאני הול" (Tammany Hall), מנגנון שקודם לכן היה תוקפו בנאומיו. דרך המפלגה השיג משרה קטנה כמתרגם בבית-המשפט, ובאופן כזה מצא את פרנסתו. זף פעל פעולה מדינית למען הציונות באמצעות המפלגה הדמוקראטית. בשנת 1911 נערכה אסיפת מחאה גדולה באולם קארנגי בניו-יורק נגד ממשלת רוסיה, על שלא נתנה ליהודים אזרחי ארצות-הברית להיכנס לארצה. וודרו וילסון, מושל ניו-ג'רסי, נאם באסיפה זו. לאחר הנאום קראו רבים מהקהל, כי הוא ראוי להיות גשיא המדינה. אחרי האסיפה ביקרו אצלו בניו-ג'רסי זף וידידו הציוני שמואל פרידמן והודיעו לו, כי בדעתם להתחיל במסע תעמולה במזרח ניו-יורק למען בחירתו לנשיא.⁷⁵

בקיץ אותה שנה (1912) ביקר זף באירופה ונפגש עם ד"ר מאכס נורדאו. הוא שוחח עמו על האפשרות לפעול על-ידי המועמד הדמוקראטי לנשיאות למען מטרת הציונות. זף כתב לנורדאו אחרי השיחה, כי בשובו לניו-יורק, ישתדל להפגש עם וילסון ויודיע אחר-כך על התוצאות.⁷⁶

בזמן מסע הבחירות לנשיא פעל זף במרץ, הדפיס אלפי כרוזים וארגן אסיפות. אחרי שוויילסון נבחר (1912) ביקרו אצלו שוב זף ופרידמן. זף פנה אל וילסון בשאלה, מה בדעתו לעשות למען השגת ארץ-ישראל בשביל העם היהודי והפיכתה

74. על שיכרותו העיד ברוך צוקרמן בזכרונות שמסר לי בשיחה. ל. ליפסקי טוען, שזף לא היה משתכר (בספרו הנ"ל באנגלית, עמ' 208).

75. לפי המסופר בספר של י. האבר 'אודיסיאה של עסקן ציוני' — *The Odyssey of an American Zionist*, New-York 1956, p. 133

76. מכתב זף אל נורדאו, 21.8.1912, באנגלית, בארכיון נורדאו, מס' 51.

של ארץ זו למדינה יהודית. וילסון ענה, כי בבוא העת המתאימה לכך ימצאו בו היהודים ידיד, המוכן לעזור להגשמת מטרה קדושה זו.⁷⁷ זף ביקר בזמן שהותו באירופה בקלן, בלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל. תמיד היה תומך בפעולותיה של הקרן. בשנת 1906 נאם באסיפה למענה בבית-הכנסת במזרח ניו-יורק.⁷⁸ בימי מלחמת העולם תמך זף בפעולת הגיוס לגדוד העברי. נאם וקרא להתנדב ללגיון.⁷⁹ זף עמד בקשר עם השופט בראנדייס. הוא היה מלא רעיונות על העתיד, זרק רעיונות תוך מלמול בפה, והיה מוכן לפעול בעצמו, במו ידיו.

15. בסוף ימיו

הידיעות על הפרעות האימות באוקראינה בסוף המלחמה עוררו אותו לפעולה למען יהודי ארץ מוצאו. נהפך שוב לעסקן ציבורי המארגן את יהודי אוקראינה באמריקה. נאם, כתב, ארגן, פעל ערב-ערב, עד שגופו נפל תחת המשא הכבד. הוא דעך כמו נר. המונים ליווהו אחרי מיטתו באהבה.⁸⁰ קבוצת עיתונאים הציבה מצבה על קברו של ציוני נלהב זה, שלא ידע למצוא את דרכו בארץ החדשה ונשכה.

77. בספר הנ"ל של יוליוס האבר, עמ' 133 (בספר באנגלית).

78. שם, עמ' 69.

79. במחקרו של ל. שפיזמן בכרך ב' של הספר הנ"ל, עמ' 366.

80. י. דה-האאזן בנקרולוג על זף בירחון 'The Maccabaean' 1920, חוב' 3. זף נפטר ביום ט"ז שבט תר"פ (5.3.1920).